

AMMATTINA VERTAINEN?

Tuulia Puumalainen

Opinnäytetyö

MAALISKUU 2009

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Sosiaali- ja terveysala

Tekijä(t) Tuulia Puumalainen, SRE5s1	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 51	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Ammattina vertainen?		
Koulutusohjelma Kuntoutusohjauksen ja – suunnittelun koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Pirkko Perttinen, Timo Peltovuori		
Toimeksiantaja(t) Mielenterveyden keskusliitto ry		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössäni käsittelen vertaistyötä mielenterveyskuntoutuksessa. Vertaistyö tässä yhteydessä on omakohtaisen kuntoutumiskokemuksen omaavien henkilöiden työskentelyä vertaistukijoina kolmannen sektorin järjestöissä ja kasvavassa määrin myös julkisella sektorilla.</p> <p>Opinnäytetyössäni on tarkoitus pohtia voidaanko vertaistyön katsoa ammatillistuneen ja toisaalta kuinka tätä ammatillista vertaistyötä voitaisiin tehdä yhteistyössä julkisen sektorin mielenterveyskuntoutuksen kanssa. Vertaistyöntekijät ovat saaneet työhönsä koulutuksen ja heille maksetaan siitä palkkaa. Vertaistyöntekijä hyödyntää omakohtaista kokemustaan ammatillaisen rinnalla työskennellessään ja pyrkii valamaan asiakkaisiin toiveikkuutta kuntoutumisen mahdollisuudesta.</p> <p>Tutkimukseni toteutin teemahaastattelemalla kolmea vertaistyötä tehnyttä henkilöä. Tutkimustulokseksi ensimmäiseen tutkimustehtävääni vertaistyön ammatillistumisesta haastateltavat vastasivat myöntävästi, mikäli pois rajataan yhdistysten omissa ryhmissä toimiminen. Ammatillistumiskehityksen uskotaan jatkuvan edelleen. Se voidaan todeta vertaistyön omaksumien käytäntöjen muuttumisessa ammatillisemmiksi. Kehitys koetaan pääsääntöisesti positiivisena. Vertaistyö laajenee ja se leviää uusiin toimintaympäristöihin kuten yhteistyöhön julkisen mielenterveyskuntoutuksen ja oppilaitosten kanssa.</p> <p>Jatkotutkimusaiheeksi näkisin vertaistyön vaikuttavuuden arvioinnin sekä kolmannen, että julkisen sektorin sisällä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) mielenterveyskuntoutus, vertaistuki, vertaistyö, ammatillistuminen		
Muut tiedot		

Author(s) Tuulia Puumalainen	Type of Publication Bachelor´s Thesis	
	Pages 51	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Peer work as a profession?		
Degree Programme Degree Programme in Rehabilitation Counselling		
Tutor(s) Pirkko Perttinä, Timo Peltovuori		
Assigned by The Finnish Central Association for Mental Health		
Abstract <p>In my Bachelor´s thesis I study peer work in the mental health rehabilitation. The peer work in this context is work done by persons who have a personal experience of mental health problems and rehabilitation. Subsequently they can offer peer support to other rehabilitates in the third sector organisations or to an increasing extent also in the public sector.</p> <p>In my thesis the purpose is to consider if the peer work has become professional and how on the other hand this vocational peer work could be utilized in cooperation with the mental health rehabilitation of the public sector. The peer workers have received the education for the job and they get a salary from it. The peer worker utilizes his personal experience working alongside with the professionals. His/her aim is to cast hopefulness at clients and point out that it is possible also for these fellows rehabilitates to recover.</p> <p>My thesis was carried out by theme interviewing three persons who have history in the peer work. In my research I got a fairly affirmative answer to my study tasks. The peer work has become more professional and it is still professionalizing. This development however can not be extended to association acting. This change can be stated in the change of the practices in the peer work. The professionalization is regarded mainly positive. The vocational peer work is still enlarging and spreading into the new environments such as into cooperation with the municipalities and the educational institutions.</p> <p>As the further study I would like to suggest the evaluation of the effectiveness of the peer work among the third and the public sectors.</p>		
Keywords mental health rehabilitation, peer support, peer work, professionalizing, vocational		
Miscellaneous		

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	5
2. SOSIAALINEN TUKI	6
2.1 Vertaistuen historiaa.....	6
2.2 Vertaistukiryhmät.....	7
2.3 Toiminnan kehittäminen eri konteksteissa	8
3. VERTAISTUKI MIELENTERVEYSKUNTOUTUKSESSA.....	9
3.1 Vertaistuki mielenterveystyön viitekehyksessä	9
3.2 Vertaistuki voimaannuttajana	9
4. KUKA ON VERTAISTYÖNTEKIJÄ?.....	10
4.1 Vertaistyon toteuttajat	10
4.2 Tietopalvelu Propellit	12
4.2.1 Vertaisneuvojan työnkuva.....	13
4.2.2 Vertaisneuvojan ”ammattitaito”	14
4.2.3 Vertaistukipuhelin	14
4.2.4 Työnohjaus.....	14
4.3 Vertaispankki	15
4.4 Eettisyys ja vastuu vertaistyössä	15
5. AMMATILLISUUS JA AMMATTI-IDENTITEETTI.....	16
6. VERTAISEN TYÖIDENTITEETTI.....	17
6.1 Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet.....	18
6.2 Koulutus: Trio-projekti – kolme asiantuntijuutta.....	19
6.3 Kuntouttava työote mielenterveydessä, jaettu asiantuntijuus - koulutus.....	20
6.4 Työpaikkakoulutus ja yhteiset koulutuspäivät -jatkuva koulutus	21
6.5 Yhteistyö julkisen mielenterveyskuntoutuksen kanssa	21
6.6 Toiminnan mahdollisuudet	22
7. TUTKIMUSTEHTÄVÄT	22
8. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	22
8.1 Teemahaastattelu	23
8.2 Tutkimushaastattelun edut ja haitat	23
8.3 Haastateltavien valinta.....	24
8.4 Teema-alueiden suunnittelu	25
9. ANALYYSI	26
10. TUTKIMUSTULOKSET.....	30

10.1 Taustatiedot.....	30
10.2 Vertaistyyökoulutus.....	31
10.3 Vertaistyyö.....	31
10.3.1 Vertaistyyön merkitys.....	32
10.3.2 Vertaistyyön palkkaus.....	32
10.3.3 Laadukas ja vastuullinen vertaistyyö.....	33
10.3.4 Julkisuus vertaistyyössä.....	34
10.4 Vertaistyyön muutos.....	34
10.5 Vertaistyyön ammatillistuminen.....	35
10.6 Yhteistyyö ja tulevaisuus.....	36
11. JOHTOPÄÄTÖKSET	38
12. POHDINTA	39
12.1. Ammatina vertainen?.....	39
12.2 Ammatillinen vertaistyyö – järjestöjen voimavara	41
12.3 Tutkimuksen luotettavuus.....	42
12.4 Vertaistyyön rajapinnoilla.....	43
12.5 Opinnäytetyöni matkassa.....	44
12.6 Matka jatkuu	45
13. LÄHTEET.....	44
14. LIITTEET	49
Liite 1. Suostumus tutkimushaastatteluun.....	49
Liite 2. Teemahaastattelurunko.....	50
KAAVIOT	
KAAVIO 1.	25
KAAVIO 2.	27
KAAVIO 3.	28
KAAVIO 4.	29

1. JOHDANTO

Opinnäytetyön aihe nousi esiin tehdessäni vertaistyötä Mielenterveyden keskusliitolla. Vertaistyö on yleistynyt eri yhteisöissä ja siihen on alettu liittää perinteisen ammatillisuuden piirteitä, kuten toimenkuva ja palkkaus. Vertaistyön monimuotoisuus on lisääntynyt myös mielenterveyskuntoutuksessa ja mielestäni on ajankohtaista pohtia voidaanko ammattivertaisista jo puhua. Mielenterveyden keskusliitto on edelläkävijä vertaisasiantuntijuuden tunnustamisessa ja hyödyntämisessä. Opinnäytetyöstäni väkisinkin henkii liiton kuntoutusajattelun ydin.

Opinnäytetyön tarkoitus on kuvata vertaistyön kehityskaarta mielenterveyskuntoutuksessa vapaaehtoisista ja omaehtoisista vertaistukiryhmistä nykyiseen palkalliseen vertaistyöhön. Muutosprosessi voidaan todeta yksittäisistä piirteistä, joita vertaistyö on saanut vuosien mittaan. Koko kehitys on kuitenkin tapahtunut hajallaan ja ehkä huomaamatta. Vertaistuen hyödyt tunnustetaan professionaalissakin kuntoutuksessa, mutta sen laajempaan hyötykäyttöön on vielä matkaa. Tämän muutoksen kuvaaminen kaikilta osin on mahdotonta. Eri yhteisöt ovat lähteneet innovatiivisten projektien ja hankkeiden avulla kehittämään vertaistyötä. Pyrkimyksenä onkin kuvata tutkimuksessa haastattemieni vertaistyöntekijöiden matkaa vertaisena, ammattilaisena ja ihmisenä. Tietysti oma matkani vertaistyöntekijästä kuntoutuksen ohjaajaksi välittynee myös.

Terminä ”vertaistyöntekijä” on hyvä ja usein kovan kokemuksen myötä hankittu. Vertaistyön arvo on tunnustettu, enkä halua sitä vertaamalla ammattilaisuuteen aliarvostaa tai väheksyä. Vertaistyö mielenterveysjärjestöissä koetaan melko tasavertaiseksi siellä tehtävän ammattityön kanssa. Ehkä jonkinlainen ”oikeusjulistus” tai arvio vertaistyön nykytilanteesta on silti paikallaan!

Aihe on haasteellinen ja rajanveto vaikeaa. Voidaanko vertaisuuden yhteydessä edes puhua ammatillisuudesta? Osa meistä vertaistyöntekijöistä kenties kokee kysymyksen asettelun ”ammattiympeyttään” loukkaavaksi. Laadukas työskentely vaatii kuitenkin myös vertaisilta ajoittaista työn arviointia ja kehityksen suunnan tarkastelua. Olemme hyvien käytäntöjen kehittämisessäkin samalla viivalla ammattilaisten kanssa. Uskaltauduin siis pohtimaan aihetta teemahaastatteleamalla kolmea vahvan sekä vertais-, että ammattikokemuksen omaavaa henkilöä.

Haastateltavien polku risteää vertaiskentän kehitymisprosessin eri vaiheiden kanssa. Toivon havainnollistavani argumenttia vertaisuuden ammatillistumisesta tai sen hylkäämistä. Lisäksi kartoitan vertaistyön mahdollisuuksia tulla hyötykäyttöön myös julkisen palvelujärjestelmän sisällä. Yleistyksiä opinnäytetyöni tuloksista ei liene mahdollista tai tarpeen tehdä.

2. SOSIAALINEN TUKI

Jantusen (2008, 20 -21) mukaan vertaistukea tutkitaan usein osana sosiaalista tukemista. Se voidaan nähdä sosiaalisen tuen alakäsitteenä tai erityismuotona. Jantusen (2008, 20) teoksessa Langford ja muut (1997) esittävät, että sosiaalisen tuen edellytys on olemassa oleva sosiaalinen verkosto. Sosiaalisen tuen ja verkoston eri tutkijat määrittelevät kuitenkin eri tavoin. Sosiaalinen tuki on yleisimmin emotionaalista, instrumentaalista, informatiivista tai arviointitukea. Vertaistuen suhteen merkityksellistä on ”kohtalontoveruus” eli samankaltaiset kokemukset. (Jantunen 2008, 20 -21.) Vertaistyöntekijät nostavat esiin tärkeimpänä motiivina työlleen toivon herättämisen ja kokemuksellisen tiedon välittämisen. Tärkeää on kertoa, että kuntoutuminen on mahdollista.

2.1 Vertaistuen historiaa

Vertaistuen historiassa voidaan nähdä kristillinen pyrkimys ”kohdella lähimmäistä kuin itseään”. Etymologisesti sana vertainen on lähtöisin arvoa tarkoittavasta kantagermaanisesta ”Wertha” – sanasta. Englannin kielessä vastineita vertaistuelle ovat peer support, mutual support sekä self-aid. Suomalaista hyvää vastinetta vertaistuelle on vaikea löytää. Jantunen listaa lisensiaattityössään (2008, 23) oma-apu, keskinäinen apu tai tuki -käsitteet lähitermeiksi. (Hulmi 2004, 20 -21; Jantunen 2008, 23.)

Vuonna 1935 Yhdysvalloissa syntynyt AA -anonyymit alkoholistit – liike lienee ensimmäisiä vertaistuen tietoiseen hyötykäyttöön valjastaneita ihmisryhmiä (Suomen AA 2007). Myöhemmin useat eri sairaus-, vammaisryhmät ja heidän omaisensa ovat perustaneet keskuudessaan vertaistukiryhmiä.

Vertaistukitoiminnan eri muodot ovat jossain määrin sulautuneet jo nykyisellään osaksi palvelujärjestelmää. Tämä näkyy selkeimmin AA-liikkeen osalta. Mielen terve-

yskuntoutuksessa vertaistukireservin hyödyntäminen osana yhteiskunnan palveluita on mielestäni ongelmallisempaa. Käytäntö myös osoittaa, että mielenterveyskuntoutujien kokemusosaamisen tuloa hoitokäytäntöjen yhteyteen hidastavat asenteet ja toisaalta se tosiseikka, että myös vertaistyö vaatii resursseja. Vertaistyö ei myöskään saisi oikeuttaa muiden mielenterveyspalveluiden vähentämistä.

2.2 Vertaistukiryhmät

Vertaistuki on mielletty kansalaisjärjestöjen toiminnan muodoksi. 1990-luvulta psykiatristen sairaaloiden alasajon ja julkisen sektorin kuormittumisen myötä kolmas sektori on noussut merkittäväksi psykososiaalisen tuen tarjoajaksi myös psykiatrisessa avohoidossa. On koetettu löytää yhteisiä toiminnan muotoja ja hyviä käytäntöjä tukea mielenterveyskuntoutujaa arjessa. (Hulmi, 2004, 23 -25.)

Hyväri toteaa (2005, 214): ”Vertaistukiryhmällä ymmärretään toisten auttamiseen ja tukemiseen tähtääviä vastavuoroisia suhteita, joissa kriittisiä ja kriisiytyneitä elämäntilanteita käsitellään yhdessä.” (Nylund & Yeung 2005, 214).

Jantunen (2008, 24 -25) mukaan mm. Adamsen ja Rasmussen (2001) ovat määritelleet vertaisryhmän piirteitä, jotka erottavat ne muista ryhmistä. Huomioitavia näistä ovat mm. ei-byrokraattinen organisaatio, ei-kaupallinen toiminta, jäsenten itsemääräämisoikeus ja ammattilaisen puuttuminen. Yleisesti ajatellaan, että ammattilaisen kanssa syntyvä sosiaalinen tuki ei ole vastavuoroista. (Jantunen 2008, 24 -25.)

Hulmi (2004, 22) kertoo, että oma-apuryhmät mielenterveyskuntoutuksessa syntyivät psykiatri Abraham Low`n ajatuksesta perustaa asiakkailleen ryhmiä. Tarkoituksena oli jo tuolloin tukea kuntoutujien omaa tahtoa ja itsetuntoa. Suomessa mielisairaalapotilaat ja valveutuneet ammattilaiset perustivat Mielenterveyden keskusliiton Iisalmessa vuonna 1971. (Hulmi 2004, 22.)

Työ- tai opiskelijaryhmissä voidaan puhua vertaistuesta osana luonnollista kanssakäymistä. Vertaistuki on kuitenkin tässä yhteydessä tavoitteellisempaa ja siihen liittyy säännönmukaisia käytäntöjä. Yhteisöllisyyden ja suurperheiden väheneminen modernissa yhteiskunnassa on lisännyt vertaistukiryhmien tarvetta eri viitekehyksissä.

Jantusen (2008) liseniaattityöstä ilmenee, että Ussherin, Kristenin, Butowin ja Sandovalin (2006) mukaan vertaistukiryhmissä syntyy yhteenkuuluvuudentunteita ja ne vastaavat osallistujien sosiaalisiin tarpeisiin. Edelleen Jantusen mukaan Riessman ja Carrol (1995) esittävät, että vertaistuessa omakohtainen kokemus käännetään ohjaukselliseksi voimavaraksi. Vertaistukiryhmässä roolit ovat vaihdettavissa tasa-arvoisen ryhmäkulttuurin vuoksi. Jantunen lisää, että Hatzidimitriadou (2002) on listannut vertaisryhmäprosessit kuuteen luokkaan. Näitä ovat mm. toiminta- ja oivallus-orientoituneisuus ja ryhmäkoheesio sekä luonnollisesti auttamiseen pyrkivä ohjaus. (Jantunen 2008, 24.)

Vertaistyöntekijät voivat toimia esim. ohjaajina oma-apuryhmissä, palkallisesti tietopalvelussa tai vähitellen myös psykiatrisessa palvelujärjestelmässä. Palkkatyössä vertaistuki on yleensä epäsymmetristä ja mielestäni voidaan puhua vertaistyöstä ainakin semi-professiona. Vertaistuki voi Jantusen tutkimuksessa Romederin (1989) mukaan olla persoonallista tai kollektiivista. (Jantunen 2008, 23 -24.)

Internetiin on syntynyt vertaistukisivustoja ja chattejä, kuten Tukinet.net ja Tukiasema.net. Niissä toimitaan usein anonyymisti, eikä luottamuksellisuus välttämättä toteudu. (Tukinet.net 2009; Kriisikeskus netissä; Tukiasema.net 2009.) Nettiyhteisöjen pelisäännöt ovat vasta muotoutumassa ja lasten ja nuorten nettikasvatukseen on alettu kiinnittää huomiota. Valvontaa pyritään toteuttamaan, mutta aina se ei ole mahdollista. Vertaissivustojen käyttäjiä kehotetaan osin valvomaan toinen toisiaan eli vertaisia.

2.3 Toiminnan kehittäminen eri konteksteissa

Vertaistukitoiminta kokonaisuudessaan on liian laaja tässä kuvattavaksi, mutta esimerkiksi Jyväskylässä on lähdetty kehittämään vertaistukiryhmätoimintaa ja sen tukemista Versova vapaaehtoistyön kumppanuushankkeena. Kumppanina toimii kaupungin Vapaaehtoistoiminnan keskus VaPari. Hankkeen kohderyhmiä ovat erityistä psykososiaalista ja sosiokulttuurista tukea tarvitsevat henkilöt ja nuoret aikuiset, joiden tarpeisiin palvelujärjestelmän tuki koetaan riittämättömäksi. Ryhmät toimivat vapaaehtois pohjalta, mutta voivat saada tukea esim. kummiammattilaiselta tai konsultilta. Myös ammatillinen ohjaus on myöhemmin mahdollista. (Versova 2007.) Vertaistukiprojekteja toteutetaan enenevässä määrin eri järjestöissä ja erilaisille viiteryhmillä.

Vertaistuki on ikään kuin löydetty uudelleen tai se on valjastettu uusiin konteksteihin tälläkin hetkellä.

3. VERTAISTUKI MIELENTERVEYSKUNTOUTUKSESSA

3.1 Vertaistuki mielenterveystyön viitekehyksessä

Mielenterveyden keskusliitolla 1990-luvulla toiminut psykologi Marja Vuori määrittä vertaistuen omaehtoiseksi ja yhteisölliseksi tueksi ihmisten kesken, joita yhdistää jokin yhteiskunnan poikkeavaksi määrittelemä, sosiaalisen tuen tarvetta lisäävä kohtalon yhteys. (Hulmi 2004, 20 -21, 59.)

Koskisuu (2004, 174 -175) on listannut näkökulmia vertaistyöntekijöiden hyödyntämiseen mielenterveyskuntoutuksessa. Hänen mukaansa vertaistyöntekijän tarina antaa parhaimmillaan samaistumismahdollisuuksia, jopa jonkinlaisen roolimallin toisille kuntoutujille. Ihminen ei määriy vain sairas-terve-akselilla. Vertaistyöntekijää voidaan pitää esimerkkinä kuntoutumisen mahdollisuudesta ja keinoista. Hän herättää toiveikkuutta. Tärkeä huomio on, että vertaistyöntekijä mahdollistaa kenties sellais-tenkin asioiden puheeksi ottamisen, jota ammattilaiset eivät voisi tehdä. (Koskisuu 2004, 174 -175.)

3.2 Vertaistuki voimaannuttajana

Vertaistuki on siis tukea ja ymmärtämystä, jota samankaltaisia kokemuksia omaavat ihmiset voivat toisilleen antaa. Vertaistuki voi syntyä asioita, tunteita ja kokemuksia jakamalla. Vertaistuki ei rajoitu vain stigmatisoituihin ongelmiin tai sairauksiin, kuten alkoholismi tai mielenterveysongelmat. Vertaisuus sisältää ihanteellisimmillaan ajatuksen ihmisten välisestä tasa-arvosta ja herättää yleensä ajatuksen jostain positiivisesta ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Sen uskotaan toimivan keskinäisenä ja yhteisöllisenä voimaannuttajana samaa kokeneiden kesken.

On kuitenkin hyvä muistaa, että vertaistuki ei synny automaattisesti. Se vaatii vuoro-vaikutukselta luottamuksellista ja empaattista ilmapiriä. Vertaistukea ei myöskään ole vaikeiden kokemusten vertailu, niillä kehuskelu tai elämänohjeiden antaminen toiselle omien kokemusten pohjalta.

4. KUKA ON VERTAISTYÖNTEKIJÄ?

Vertais-alkuisella nimikkeellä toimii ihmisiä etenkin järjestöissä. Vertaiskuntoutus nähdään usein juuri sosiaali- ja terveysjärjestöjen organisoimana toimintana. Vertaistyöntekijöistä puhun tässä opinnäytetyössä mielenterveyskuntoutuksen piirissä palkkaperusteisesti toimivista mielenterveyskuntoutujataustaisista henkilöistä. Työvälineenä on omakohtainen kokemus mielenterveyden häiriöistä ja pyrkimys vertaistuen avulla auttaa vastaavissa ongelmissa olevia ihmisiä ja herättää heissä toivoa kuntoutumisen mahdollisuudesta. Vertaistyö on useimmiten osa-aikaista tai keikkaluontoista. Työsuhde on voimassa määräajaksi. Vertaistyö on siis ns. epätyypillistä työtä (Eteläpelto, Collin & Saarinen 2007, 30). Vertaistyöntekijöitä toimii tällä hetkellä mielenterveyskuntoutuksessakin useilla eri nimikkeillä. Nimikeviidakkoa on tavoitteena selkiyttää yhdistämällä ja rajaamalla toimenkuvia. Seuraavassa on muutamia vertaistyötehtäviä esimerkkinä monista vertaistoimijoista.

4.1 Vertaistyön toteuttajat

1990-luvun alussa mielenterveyskuntoutajat alkoivat perustaa vertaistukiryhmiä, joita ohjasi yksi ryhmän jäsenistä. Heidän työnsä ryhmissä perustui ja perustuu vapaaehtoisuuteen. Oma-apuryhmiä on avoimia ja suljettuja ja myös eri diagnoosiperustaisia ja yleisiä. (Hulmi 2004, 55 -91.) Vapaaehtoisen vertaistyön rinnalle alkoi samoihin aikoihin syntyä vertais- nimikkeisiä palkkatyöntekijöitä.

Vertaisohjaajat

Mielenterveyden keskusliitto toimi edelläkävijänä ja palkkasi kuntoutuskursseilleen *vertaisohjaajia*. Kuntoutuskurssityössä vertaisohjaajan merkitys on toivon herättämisessä ja tietopohjaisen kuntoutumisen prosessialustuksen syventämisessä. Hän toimii kuitenkin myös yhtenä moniammatillisen työryhmän jäsenenä ja on ohjaamassa kurssin yleistäkin ohjelmaa. Vertaisohjaajalla on useimmiten myös pienryhmän ohjausvastuu. Kurssilaisten kanssa tasavertainen suhde mahdollistaa vaikeimpienkin kokemusten jakamisen ja vastavuoroisen hyväksynnän, ymmärryksen ja tukemisen. Parhaimmillaan vertaisohjaajan oma kuntoutumistarina normalisoi kuntoutumisprosessin muutokseksi tai ihmisenä kasvamiseksi, jota jokainen ihminen elämässään kokee.

Kuntoutuskurssit korostavat kuntoutujan oman tahdon ja omien elämäntavoitteiden merkitystä hänen kuntoutumiselleen. Tärkeää on, että kurssilainen kokee tullessa nähdyksi ja kuulluksi. Kuntoutuskursseja on eri kuntoutujaryhmille, kuten nuorille ja vaikeavammaisille. Rahoittajina toimivat Kela tai Raha-automaattiyhdistys. Tarkoituksena nykyisin on, että kutakin kurssityyppiä varten valitaan vertaisohjaaja, jolla hänen oman kokemuksensa valossa on ryhmälle eniten annettavaa esim. samaistumiskokemusten muodossa. (Maschke & Hesselgren 2007.)

Vertaistutorit

2000 – luvulle tultaessa vertaistyö yleistyi nopeasti. Tällöinkin työnantajat olivat lähinnä kolmannen sektorin toimijoita. Samoin koulutus ja valmennus työhön tapahtuivat järjestöissä. Ensimmäiset *vertaistutorit* valmistuivat vuonna 2003 oppilaitoksiin ja työpaikoille tueksi henkilöille, joilla on taustallaan mielenterveyteen liittyviä ongelmia. (Mielenterveyden keskusliitto 2008.)

Sosiaalinen yrittäminen

Vertaistyössä on vuosien saatossa kokeiltu erilaisia työllistämismalleja, myös sosiaalista yrittämistä. Osuuskunta Kapsitan toiminta alkoi vuonna 1998. Osuuskunta Kapsitassa työskentelee kielenkääntäjiä, freelance-toimittajia ja *kokemuskouluttajia*. Koulutuspaketin sisältöön voi kuulua tiedottamista kuntoutuspalveluista, vertaistuen muodoista ja tukihenkilötoiminnasta. Osuuskunta Kapsita oli mukana: ”Pienet toimijat syrjäytymisen ehkäisyssä – välittäjäorganisaatiot ESR -toiminnan uutena elementtinä” - Työministeriön hankkeessa, joissa välittäjäorganisaatioita olivat Allianssi ry, Sini-nauhaliitto, Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Vates – säätiö. Niiden sateenvarjon alla toimivat eri projektit. Hanke toteutettiin vuosina 2000 -2006. Tarkoitus oli edistää työmarkkinoilla heikommassa asemassa olevien henkilöryhmien sijoittumista työelämään tuetun työllistämisen ja sosiaalisten yritysten keinoin. Vaikka projektin tarkoituksena oli kehittää uusia toimintatapoja, se tuotti myös uusia työsuhteita. (Aarnio 2003; Hulmi 2004, 140 -141; Siren 1998.)

Kokemustutkijat

Vertaistyötä on koetettu siirtää myös julkiselle sektorille eri keinoin. YYA – hankkeessa, ”Yhteinen ymmärrys ja avunanto” on koulutettu 25 psykiatrisen hoitoprosessin läpikäynyttä mielenterveyskuntoutujaa *kokemustutkijoiksi*. Hanketta toteutetaan vuosina 2006 -2010 Imatralla, Keravalla ja Hämeenlinnan seudulla. Kokemustutkijoi-

den tehtävänä on tutkia ja arvioida palvelujärjestelmän toimivuutta sekä tuoda esiin sen mahdollisia epäkohtia sitä käyttävien näkökulmasta. (Käsi Kädessä 2008, 4, 47; Salo 2006.)

Kokemusasiiantuntijat

Kokemusasiiantuntijat toimivat kouluttajina oppilaitoksissa, seminaareissa tai julkisessa mielenterveyskuntoutuksessa. Tampereella toimii Muotialan asuin ja toimintakeskus ry, jossa Kokemus tiedoksi – projektin (2005 -2009) avulla pyritään hyödyntämään kokemusasiiantuntemusta apuna mielenterveyden häiriöiden varhaisessa toteamisessa. Hanke tarjoaa myös koulutusta kuntoutujille, tukihenkilöille ja omaisille. Projekti on osana Kokemuskoulutuksesta pätevää – hankkeessa, jossa on mukana myös muita potilasjärjestöjä. (Kokemus tiedoksi 2009.)

Vertaisasiiantuntijoita hyödynnetään nykyisin ympäri maailmaa. Esimerkiksi voittoa tavoittelematon järjestö NAPS, *The national Association of Peer Specialists* Yhdysvalloissa kouluttaa ja organisoii vertaisasiiantuntijoiden käyttöä eri tahoilla mielenterveyskuntoutuksessa. NAPS:n tavoitteenaan on lisätä vertaistyöntekijöiden hyödyntämistä ja edistää kokemusasiiantuntijuuden leviämistä yhteiskunnassa. Vuoden 2007 tilastot kertovat, että näistä vertaistyöntekijöistä 66,3 % toimii voittoa tavoittelemattomissa järjestöissä, 11,2 % voittoa tavoittelevissa organisaatioissa, 19,5 % julkisella sektorilla ja 3 % yksityissektorilla. Tämänkin kartoituksen valossa voidaan todeta, että vertaistyön ansiot on tiedostettu. Noin puolet tämän organisaation vertaisasiiantuntijoista työskentelee osa-aikaisesti. (The National Association of Peer Specialists 2008.)

4.2 Tietopalvelu Propellit

Tietopalvelu Propellien tarkoituksena on jakaa tietoa mielenterveyskuntoutuksesta ja -palveluista, antaa neuvontaa käyntipisteessä ja puhelimesta. Ajatuksena on täydentää julkista palvelujärjestelmää, sillä palvelu- ja kuntoutusohjaus mielenterveyspuolella ovat ehkä osin riittämättömiä. Tietopalvelu Propellien tulisi toimia eräänlaisena ”ponnahduslautana”, josta asiakkaiden läpivirtaus jatkuisi heidän tarvitsemiinsa palveluihin tai myös mielenterveysyhdistyksiin sekä muihin vertaisryhmiin. Nykyisellään tietopalveluita toimii Mielenterveyden keskusliiton aluekeskuksissa Helsingissä, Kuopiossa ja Turussa. Tietopalvelu Propellit tarjoavat neuvontaa, ohjausta ja vertaistukea osana mielenterveyskuntoutuksen kenttää. *Vertaisneuvojat* työskentelevät niissä kuntou-

tusneuvojen työpareina. Tulevaisuudessa järjestelmän laajenemisesta Pohjois-Suomeen on suunniteltu.

Todellisuudessa Propellit ovat muotoutuneet kussakin kaupungissa erilaisiksi ja perustehtävä tiedon ja tuen muodossa on laajentunut ja saanut erilaisia ilmenemismuotoja, kuten päiväkurssit. Osaksi tämä johtunee kaupunkien väestöpohjan, palvelurakenteen ja resurssien erilaisuudesta. (Vertaisneuvojen koulutuspäivät 2007.) Mm. Kuopiossa on tapahtunut valitettavaa kehitystä eli vanhat, ns. ”krooniset” potilaat eivät enää mahdu julkisten mielenterveyspalveluiden, kuten erilaisten terapioiden piiriin. Propelli tarjoaa tällöin tukea ja sisältöä elämään. Kuopiossa vapaamuotoinen käyntipisteen ”kahviporukka” kokoontuu tietopalvelun auki ollessa ja kokee sen itselleen tarpeellisenä ja merkityksellisenä. ” On paikka jonne lähteä, kun seinät kotona kaatuvat niskaan.”, kertovat vakioasiakkaat Kuopion Propellissa.

Trio-projektin kuntoutuja-asiantuntijakoulutuksen myötä tulin itsekkin vertaistyöhön Tietopalvelu Propelliin Kuopioon vertaisnevojaksi vuonna 2004. Vertaisneuvojen työtä on pyritty kehittämään ja määrittelemään viime vuosina, näin ollen sen tarkempi kuvaus on tässä paikallaan.

4.2.1 Vertaisneuvojan työnkuva

Tietopalvelu Propellin vertaistyötä tekevät vertaisneuvojat ovat pääsääntöisesti saaneet Trio-kuntoutuja-asiantuntijakoulutuksen tai vastaavan Mielenterveyden keskusliiton koulutuksen tehtävään. Jatkokoulutuspäiviä pidetään yksi tai kaksi vuodessa. Ne ovat tärkeitä, sillä tiedon vaihtaminen ja kokemuksen jakaminen on tällöin mahdollista laajemmin. Toukokuun 2007 koulutuspäivään oli valittu haasteellinen tehtävä; tarkoitus oli luoda vertaisneuvojen työnkuva. Haastavan sen toteutuksesta teki eri Propellien erilainen rooli paikkakunnilla. Työnkuva koottiin yhteen pienryhmätyöskentelyn jälkeen ja siinä on piirteitä jokaisen Propellin työkuultuurista. Ennen kaikkea Propelli toimii tiedotustehtävissä mm. kuntoutuskursseista, sosiaalietuuksista ja kuntoutuspalveluista. Tietoa jakavat siis ammattilaiset ja vertaiset yhdessä.

Vertaisneuvojan erityisaluetta on kokemusasiantuntijuus. Siinä tärkeää on koettaa omaa kokemusta hyväksikäyttäen valaa uskoa kuntoutumisen mahdollisuudesta. Vertainen voi toimia myös ” tulkkina” asiakkaan ja ammattilaisen välillä. Merkittävintä koettiin olevan asiakkaan kohtaaminen, kuunteleminen, kuuleminen, kunnioittaminen

ja kannustaminen. Asiakas on asiantuntija omassa elämässään ja hän määrittää tarpeet, joihin Propellin työntekijät pyrkivät vastaamaan. Jokainen asiakas ja työpäivä ovat erilaisia. Tämä haastaa etenkin vertaisneuvojan, jonka tarve voi olla toimia turvallisushakuisesti ja rutiininomaisesti. (Vertaisneuvojien koulutuspäiväyhteenvedo 2007; Propellin vertaisneuvojan työnkuva 2007.)

4.2.2 Vertaisneuvojan ”ammattitaito”

Koulutuksen saaneet vertaisneuvojat rinnastetaan ammattilaisiin myös työn vaatiman tietyn ”ammattitaidon” suhteen. Tärkeimpinä siihen kuuluvat vaitiolovelvollisuus ja omien rajojensa säilyttämisen työssä. Rajat ovat suojaamassa vertaisneuvojaa ja ne koetaan merkittäviksi, vaikka työvälineinä ovatkin oma persoona ja tietty elämänhistoria. Vertaisen rajat tulevat myös työn luonteessa esille. Hän ei tarjoa hoitoa, terapiaa eikä suoraviivaisia neuvoja. Toki tietopalvelun tehtävä ei muutoinkaan ole hoidollinen. Vertaistyöntekijän ammattitaidon erityispiirre on myös oman työkuoron arviointi, sillä onhan kyse mielenterveyskuntoutujasta tai melko vastikään kuntoutuneesta henkilöstä.

4.2.3 Vertaistukipuhelin

Vertaistukipuhelin on eräs vertaistukitoiminnan muoto. Vertaistukipuhelin on nimensä mukainen palvelumuoto. Se tarjoaa keskustelukanavana samantapaisia kokemuksia omaavan vertaisneuvojan kanssa. Vertaisneuvojat on koulutettu työhön. Mielenterveyden keskusliiton vertaistukipuhelin toimii kerran viikossa ja siihen vastaavat vertaisneuvojat vuoroviikoin Kuopion ja Helsingin Tietopalvelu Propelleissa. Puhelinta ei ole tarkoitettu kriisipuhelimeksi, mutta käytännössä toisinaan soittajat kertovat esim. itsetuhoajatuksista. Vertaisneuvojat voivat tällöin hakea internetistä tiedon kunakin paikkakunnan kriisikeskuksesta ja ohjata soittaja eteenpäin. Neuvojat toimivat työparina ja paikalla Propelleissa on myös ammattilaisia. Puhelintyö opettaa tekijänsä ”herkkäkorvaiseksi” aistimaan soittajan tunnelmia. Puhelut voivat venyä ja oikea tapa rajata keskustelua sekä edetä siinä voimavarasuuntautuneesti on osa vertaisneuvojan koulutuksessa painotettuja asioita. Työpäivän tunnelmat puretaan lopuksi työparin sekä tarvittaessa ammattilaisen kanssa. (Vertaistukipuhelinkoulutus 2008.)

4.2.4 Työnohjaus

Vertaistyöntekijöiden työnohjauksellinen haaste on henkilökohtainen, jokaisen ihmisen koskemattomuus suhteessa omasta kuntoutumiskokemuksesta ammentamiseen.

Vertaistyöntekijöiden koulutus painottaa työväliseenä paitsi omia kokemuksia, myös voimavarasuuntautunutta työtettä. Vertaistyöntekijän oletetaan olevan yleensä sinut oman menneisyytensä kanssa ja jonkin matkaa asiakasta edellä kuntoutumisprosessissaan ja silti tasavertaisena läsnä. Mahdollista? Horjahtaminen ”ylivertaiseksi” käy helposti. Tällöin vertaistyöntekijä alkaa työssään toteuttaa nyky-yhteiskunnan vallitsevia, ehkä egoistisia ja omaan menestymiseen tähtääviä arvoja. Vertaistyöntekijä on työssään vielä melko suojaaton. Hänen ”ammattiroolinsa” on vahvasti sidoksissa hänen persoonaansa ja henkilöhistoriaansa. Vertaistyö on harmaa alue, jossain hoivatyön ja toveruuden välimaastossa. Perinteisen ammatillisuuden keino tehdä työtä työroolin kautta ei vielä välttämättä toteudu. Näitä aiheita sekä työyhteisön sisäisiä asioita käsitellään työnohjauksessa kuukausittain.

4.3 Vertaispankki

Vertaispankki on uusi innovatiivinen ajatus Mielenterveyden keskusliiton vertaistyöntekijöiden reservinä. Tarkoituksena on, että työsuhteessa sopimuskaudella 2007 -2010 olevat vertaistyöntekijät ovat työtä hakiessaan määritelleet tehtävät, joihin omaavat valmiudet. Kyselyssä, jonka työnantaja lähetti keväällä 2007, kysyttiin mm. onko vertaistyöntekijä käytettävissä tiedotusvälineiden haastatteluihin. Kantava ajatus on siis valita kuhunkin työtilanteeseen sopiva vertaishenkilö. Tämä voi selkiyttää vertaistyöntekijöiden rooleja eri yhteyksissä. Vertaispankkia kehitellään nyt osana kokemustietoon perustuvan koulutuksen Iso Käsi – kehittämishanketta ja siihen on valittu vertaisohjaajia, -neuvoja ja kokemuskouluttajia. Hankkeen tavoitteena on luoda vertaispankista toimivampi, sähköinen järjestelmä. (Parviainen 2009.)

4.4 Eettisyys ja vastuu vertaistyössä

Vertaistyö on verrattavissa ammattimaiseen kuntoutukseen luottamuksellisuuden suhteen. Samansuuntaiset eettiset periaatteet koskevat niin ammattilaista, kuin vertaistyöntekijää. Vaitiolovelvollisuus on ehdoton. Tietopalvelussa ja vertaistukipuhelimesa henkilö voi asioida nimettömänä.

Mielestäni vertaistyössä on kuitenkin eettisiä erityispiirteitä, sillä onhan vertaistyöntekijä itsekkin kuntoutuja tai kuntoutunut. Välttämättä hänellä ei ole sosiaali- ja terveystieteiden alan ammattitutkintoa. Olen huomannut, että vertaistyöntekijän ”ammatillisuus” eli vastuullinen ja luottamuksellinen työote riippuu jonkin verran hänen oman kuntoutu-

misprosessinsa vaiheesta. Tämän vuoksi on alettu kiinnittää enemmän huomiota vertaistyöntekijöiden valintaan koulutettavaksi ja työhön. Vertaistyökoulutus pyrkii osaltaan takaamaan eettisen tarkastelun kestävän työtavan. Työnohjauksessa työtä voidaan lisäksi arvioida kriittisesti ja laatia siihen selkeitä pelisääntöjä. Palaute sekä asiakkailta, että toisilta vertaistyöntekijöiltä on tärkeää vertaistyön säilyttämiseksi terveellä pohjalla. ”Ylivertaisuutta” ei sallita missään yhteydessä. Vastuu vertaistyöstäkin on viimekädessä ammattilaisella. Tämä tarkoittaa lähinnä ongelmatilanteiden hoitamista vertaistyöntekijän apuna ja vastaamista käytännön järjestelyistä kuten työvuorojen sopiminen, työnohjauksen järjestäminen jne.

5. AMMATILLISUUS JA AMMATTI-IDENTITEETTI

Ammatillisuus ja henkilön ammatillinen identiteetti ovat kokeneet murroksen viime vuosina. Enää ei ole itsestään selvää, että nuorena hankittu ammatti ja työura jatkuvat eläkeikään saakka. Nyt työntekijät etsivät ilmoituksissaan monipuolista osaajaa, joka on paitsi ”hyvä tyyppi”, myös jatkuvasti itseään kehittävä, joustava ja yrittäjämäisellä otteella työlleen antautuva tekijä. Globaalissa, jälkiteollisessa yhteiskunnassa ihmisellä harvoin on mahdollisuus jatkuvaan työuraan tai pysyvään työpaikkaan. Epävarmuus ja kiristynyt kilpailu heijastuvat myös työilmapiiriin ja kenties näkyvät kasvavana työssä uupuneiden joukkona. Myös vertaistyöntekijöistä suurella osalla on ns. normaali ammattitausta. Heillä saattaa olla vuosien koulutus ja työkokemus. Ammatti-identiteetti on kenties muodostunut vahvasti persoonaan sidotuksi ennen sairastumisen tuomaa äkkipysähdystä.

Eteläpelto ja Vähäsantanen (2006, 26) kuvaavat ammatti-identiteettiä: ”Ammatillisella identiteetillä ymmärretään elämänsisällönsä perustuvaa käsitystä itsestä ammatillisena toimijana: millaiseksi ihminen ymmärtää itsensä tarkasteluhetkellä suhteessa työhön ja ammatillisuuteen sekä millaiseksi hän työssään ja ammatissaan haluaa tulla.” Ammatillisessa identiteetissä on kysymys ihmisen suhteesta sosiaaliseen ympäristöönsä, halusta jatkuvasti kasvaa ja kehittyä ammatillisesti sekä samalla säilyttää motivaatio ja usko tulevaisuuteen. Tasapainoilussa sosiaalisen ja persoonallisen välillä ja oman reflektiivisen ammatti-identiteetin luomisessa voidaan hyödyntää narratiivista tutkimusotetta. Ihminen voi ajatella ammatillisen kasvunsa tarinaksi. Edelleen Eteläpelto ja Vähäsantanen (2006, 41) toteavat, että ammatillisen minätarinat voivat eheyttää henkilön asiantuntijuutta muutoin pirstoutuneessa työelämässä. (Eteläpelto & Onnismaa

2006, 23 -43.) Vertaistyöntekijän käsitys itsestään ammatillisena toimijana kehittyy koulutuksen ja työkokemuksen myötä.

Eteläpellon, Collinin ja Saarisen (2007, 41 -43, 45, 92 -94) mukaan ammatti-identiteetti on muuttunut nyky-yhteiskunnassa yhä enemmän yksilöön sidotuksi ja hänen ominaisuuksiaan sekä kykyään kehittyä peilaavaksi. Työyhteisöön liittyvät sidokset ovat löyhtyneet, tosin työelämän vakauskkin on vähentynyt. Identiteetti ja yksilö subjektina ovat nousseet korostuneesti esiin vasta työelämän muututtua epävakaaaksi ja identiteetin perusta ongelmalliseksi, jopa ristiriitaiseksi. Ammatti-identiteetti muokkaa minuutta ja se tulee tiedostaa. (Eteläpelto, Collin & Saarinen 2007, 41 -43, 45, 92 - 94.)

Vertaistyötä voidaan pitää sikäli ammatillisena, että kokemusasiantuntijuus on praktista, siinäkin on tiettyjä käytäntöjä. Vertaistyö on varsinaisten professioiden tavoin luonteeltaan toiminnallista, kokemuksellista ja sillä on tekijälleen subjektiivinen merkitys. Vertaistyö on lisäksi aina kontekstuaalista kussakin tilanteessa muotoutuvaa. (Eteläpelto, Kirjonen & Remes 1997, 96- 99.) Vertaistyöntekijä omaa myös ns. hiljaista tietoa, joka kehittyy kokemuksen myötä. Hiljaisen tiedon merkitystä korostetaan osana ammatillisuutta ja sen siirtäminen uusille työntekijöille perehdytyksen tai työn aikana on tärkeää. Toisaalta kokemusasiantuntija, ammatillisellakaan työotteella toimiva vertaistyöntekijä ei välttämättä omaa ns. formaalia tietämystä. Hän ei ole saanut ammattikoulutusta sanan varsinaisessa merkityksessä. Kuitenkin myös vertaistyöntekijän työhön liittyvät tietyt metakognitiiviset prosessit kuten yleensä inhimilliseen tiedon käyttöön toiminnassa. Metakognitiolla tarkoitetaan oman oppimisen ja toiminnan reflektiivistä tiedostamista. (Eteläpelto, Kirjonen & Remes 1997, 96- 99; Eteläpelto & Onnismaa 2006, 107.)

6. VERTAISEN TYÖIDENTITEETTI

Ammatti on voitu aiemmin määrittää institutionaalisesti tietyksi paketiksi suljettua tietoa ja tehtäviä. Ammatit ovat olleet hierarkkisesti organisoituja koulutuksen tuoman profession mukaan. Hietala - Paalasmaan mukaan (2008) ammattilainen toimii ideologiansa mukaan. Hänen roolinsa määrittyy opitun asiantuntijuuden, työyhteisön kulttuurin ja normien mukaan. Vuosien työkokemus kehittää hyviä käytäntöjä ja ns. hil-

jaista tietoa. (Eteläpelto ym. 2007, 32; Hietala-Paalasmaa 2008.) Vertaistyöntekijänä ja tulevana ammattilaisena koen työroolini myös vertaistyössä suojaavana ”kilpenä”. On helpompi rajata tilanteita, kun voi vedota käytäntöön tai itse omaksumaansa vertaistyöntekijän ammatti-ideologiaan.

Henkilön työrooli merkitsee suhdetta, jossa kietoutuvat yhteen yhteiskunnalliset, sosiaaliset ja kulttuuriset merkitykset sekä persoonallisesti rakennettu ja muokattu käsitys työstä, sen arvoista ja asemasta (Eteläpelto ym. 2007, 90). Vertaistyöntekijöiden rooli työyhteisössä on vuosia kaivannut tarkempaa määrittelyä. Nyt siihen on herätty myös tämän opinnäytetyön muodossa. Olen huomannut eri vertaistyötä tekevien henkilöiden kokevan itsensä joko voittopuoleisesti mielenterveyskuntoutujiksi tai janan toisessa päässä kokemusasiantuntijoiksi, puoli-ammattilaisiksi tms. Vertaistyöntekijä jatkaa usein vertaistyön rinnalla kuntoutumisprosessia omassa elämässään. Työkyky voi ajoittain heiketä ja se on riski, jonka työnantaja ottaa palkatessaan hänet. Toisaalta juuri kuntoutumisen mahdollisuus aikaansaa kuntoutuja-identiteetin muutoksen ja ehkä sen myötä opiskelun ja valmistumisen ammattilaiseksi. Ammatillistuminen on eräs mahdollisuus määrittää vertaistyötä tekevien suhdetta työhönsä.

On varsin ymmärrettävää, että ihminen sairastuessaan ja kenties eläköityessään ennen aikaisesti, kokee hän koko persoonaa ravistelevan mullistuksen. Asiaa vaikeuttaa myös mielenterveysongelmien stigmatisoiva luonne. Vertaistyö ei voi toimia pelastusrankaana tai pelkästään identiteetin uudelleen määrittämisen välineenä. Vertaistyökoulutuksessa korostetaan sitä tosiseikkaa, että takaisinpäin ei voi kuntoutua. Lisäksi uusi tilanne vaatii jossain määrin vanhasta ajattelutavasta luopumista ja muutoksen kanssa sinuksi tulemistä. Vasta tämän jälkeen vertaistyö voi tarjota uuden suunnan ja sisällön työntekijän elämään.

6.1 Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet

Hyväri (2005, 214) kirjoittaa vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvista suhteista nyky-yhteiskunnassa. Hänen mukaansa vertaistuen ydin on ihmisten arkikohtaaminen ilman roolieroja, titteleitä tai muita valmiita identiteettimäärittäyksiä. Hyväri jatkaa: ”Koska vertaistukitoiminnan käytännöt hakevat legitiimiä ja tunnustettua asemaansa auttamistyössä, on niihin sisältyviä merkityksiä, käsitystapoja ja sisällöllisiä jäsenyys-

tapoja syytä selkiyttää.”. (Nylund & Yeung 2005, 214.) Yhdyn Hyvärin argumentteihin tarpeesta määritellä vertaistoiminnan luonne ja rajapinnat.

Edelleen Hyväri (2005, 216) korostaa, että vertaistyön ja ammattiauttamisen suhdetta on tarkasteltava historiallisessa perspektiivissä. Siinä vertaistuki on perinteisesti ollut osa ruohonjuuritason järjestötoimintaa. Hänen mukaansa 1990-luvulla kansalaisjärjestöjen ja vertaistoiminnan aktivoituminen sai innoituksensa lama-ajan Suomen olosuhteista ja tarpeesta auttaa siinä tilanteessa. Hyväri (2005, 216) toteaa, että Matthies (1999) katsoi vertaistukitoiminnan haastavan tieteesen, ammatilliseen rationaliteettiin ja asiakkaista etäännytettyyn asenteeseen perustuneita moderneja auttamisjärjestelmiä (Nylund & Yeung 2005, 216).

Hyväri (2005, 217 -219) nostaa myös esille nykyajan uhkakuvan; sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita ja niiden saatavuutta voitaisiin heikentää ajatuksella, että kansalaiset voisivat itse hoitaa itseään esim. vertaistuen keinoin. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista edes ideaalimaailmassa. Hyväri toteaa, että vertaistoiminnan ja ammatillisen toiminnan lähentymisestä on esitetty monenlaisia tulkintoja. (Nylund & Yeung 2005, 217 -219.)

Mielestäni optimaalisin vaihtoehto ja samalla Mielenterveyden keskusliiton piirissä noussut ajatus on vertaistoiminnan ja julkisen sektorin mielenterveyskuntoutuksen kiinteä yhteistyö. Erilaisten asiantuntijuuksien, vertais- ja ammattiasiantuntijuuden yhdistäminen hyödyttää sekä asiakasta, että itse työn suorittajia. Edellytyksenä yhteistyölle lienee avoin keskustelu ja erilaisten yhteistyömallien kehittäminen sekä ennakkoluuloton kokeilu. Tätä onkin jo tehty Suomessa useilla paikkakunnilla. Tällä hetkellä taloudellinen taantuma voi heikentää mahdollisuutta vertaistyöntekijöiden palkkaukseen kunnissa, vaikka vertaistyöntekijän palkkakustannukset ovatkin ammattilaista pienemmät. Mielestäni vertaistyöntekijöiden palkkauksen sysääminen takaisin kolmannen sektorin vastuulle on lyhytnäköistä.

6.2 Koulutus: Trio-projekti – kolme asiantuntijuutta

Kuntoutujia koulutetaan vertaistyöntekijöiksi eri yhteisöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden taholta. Koulutuksin pyritään luomaan edellytyksiä yhteistyöverkostojen luomiselle ammattikuntoutuksen kanssa. Samalla vertaistyökoulutus edistää vertaistyöntekijän ”ammatti-identiteetin” muodostumista. Esimerkkinä koulutuksista käytän

tässä Trio-kehittämishanketta, jonka Ray rahoitti vuosina 2001 -2005. Toteutuksesta vastasi Mielenterveyden keskusliitto. Trio-projektin puitteissa kehitettiin kuntoutuja-asiantuntijakoulutus. Siinä koulutettiin mielenterveyskuntoutujia toimimaan vertaisneuvojina Tietopalvelu Propelleissa, vertaisohjaajina kuntoutuskursseilla sekä kokemuskouluttajina mm. julkisen sektorin mielenterveyskuntoutuksessa ja oppilaitoksissa. Useimmilla koulutukseen valituista kuntoutujista oli taustallaan kuntoutuskurssi- ja oma-apuryhmäkokemuksia. (Hietala -Paalasmaa & Lehto 2007, 91- 106.)

Trio -ajattelu lähtee kolmesta asiantuntijuudesta. Mielenterveyskuntoutuksessa on todettu saatavan hyviä tuloksia hyödyntämällä ja korostamalla kunkin henkilön ensisijaista, omaa asiantuntijuutta itsestään ja elämästään. Lisäksi hänen avukseen on tuotu ammattiasiantuntijuus ja vertaisasiantuntijuus. Tämä trio on kantava ajatus myös Mielenterveyden keskusliiton kuntoutuskursseilla. Kolmen toimijuuden kautta on mahdollista kuntoutujan voimaantuminen ja aktivoituminen miettimään suuntaa elämälleen. (Hietala-Paalasmaa, Narumo & Yrttiaho 2007.) Kuntoutussäätiö myönsi Trio-projektille Kuntouttajamitalin vuonna 2007 vertaistuen uusien muotojen ja uudenlaisen kuntoutusajattelun kehittäjänä (Revanssi 2007, 2, 6).

6.3 Kuntouttava työote mielenterveydessä, jaettu asiantuntijuus - koulutus

Kuopiossa luotiin uusi koulutusmuoto ns. Kummi-koulutus, jossa opiskelijoina ovat sekä kuntoutustyötä tekevät, että sitä opettavat ammattilaiset ja vertaisneuvojat. Tällä hetkellä on jo toinen koulutusjakso meneillään. Koulutuksen rahoituksesta vastaavat työnantajat ja Kuopion oppisopimuskeskus. Tietopuolisesta opetuksen antaa Savon ammatti- ja aikuisopisto. Jari Koskisuus on vastaava kouluttaja ja hänen työparinaan toimii Mielenterveyden keskusliiton aluejohtaja Katri Sinkkonen. Ensimmäinen koulutus järjestettiin 15.11.07 -10.10.08. Tapaamisia Kummi -koulutuksissa on kuukausittain ja opiskelussa korostuvat ryhmätyötaidot. Lisäksi ammatti – sekä vertaisasiantuntijuuden dialoginen kohtaaminen on tärkeää vertaisneuvojien ja ammattilaisten erilaisesta orientaatioperustasta, erilaisista ”tulokulmista” huolimatta. Tarkoitus on kehittää kuntouttavaa työotetta ja tarkastella nykyisiä työ- ja toimintatapoja. Lisäksi tieto vertaistyöstä lisääntyy ammattilaisten joukossa ja he ovat käytännössäkin jo pystyneet hyödyntämään vertaisosaamista omissa organisaatioissaan. Kokemukset koulutuksesta ovat olleet positiivisia. (Koskisuus 2008.)

6.4 Työpaikkakoulutus ja yhteiset koulutuspäivät -jatkuva koulutus

Mielenterveyden keskusliitolla olen itsekin saanut useita eri koulutusjaksoja, joista piisin oli em. kuntoutuja-asiantuntijakoulutus. Työskentelytapoja ja käytäntöjä tarkastellaan vuosittain muutaman päivän mittaisilla koulutuspäivillä. Periaatteena on jatkuva koulutus. Lisäksi esim. Kelan standardit muuttuvat ja on syytä tiedottaa niistä kurssi-työtä tekeville vertais- ja ammattiohjaajille. Jatkossa Mielenterveyden keskusliitto on päätenyt alueellistamiseen eli myös koulutuksia, kursseja ja muuta toimintaa kehitetään eri puolilla Suomea, lähellä työntekijöiden toimintaympäristöä.

6.5 Yhteistyö mielenterveyskuntoutuksen ammattitoimijoiden kanssa

Edellä mainitussa Trio-projektissa luotiin pohjaa vertaistyöntekijöiden hyödyntämiselle julkisella sektorilla. Muun muassa Nurmijärven psykiatrinen kuntoutuskeskus otti käyttöön projektin luoman työkirjakurssin. Työkirjakurssilla tarkoitetaan Trio-hankkeessa luotuja ”Keinoja omaan kuntoutumiseen” – työkirjojen käyttöä kuntoutujaryhmässä, joka kokoontuu viikoittain. Kurssimuoto on halpa toteuttaa julkisen sektorin piirissä, etenkin jos ryhmätoimintaa on jo olemassa. Se on helposti mukautettavissa osaksi julkista palvelujärjestelmää. Työkirjakurssi on Trio -kuntoutusajattelun mukainen, eli työryhmässä on vertaisohjaaja kokemusasiantuntijana ja ammattilainen tuomassa ammattinäkemyksiä. (Koskisuu, J. & Narumo, R. 2004, 3, 17 -23.)

HUS – Vantaa Peijaksen psykiatrinen kuntoutuskeskus päätyi kouluttamaan omia kokemusasiantuntijoita. Useimmiten julkinen sektori on kuitenkin työllistänyt kolmannen sektorin, käytännössä Mielenterveyden keskusliiton kouluttamia vertaistyöntekijöitä. Tämä selkiyttää myös palkkausta. Ray on tähän saakka rahoittanut kokemusasiantuntijoiden koulutusta ja työllistämistä. Nyt kuitenkin kasvavassa määrin palkkauksesta vastaa myös tilaajataho eli kunta tai oppilaitos. Sosiaali- ja terveysjärjestöt voivat siis vastata oman asiantuntemuksensa viemisestä julkisen sektorin toimijoille. Tämä saattaa tapahtua mm. ensitieto- ja koulutuspäivien muodossa. Trio-projektin aikana perehdytettiin yhteistyökumppaneiden työntekijöitä Trio-kuntoutusajatteluun myös laitosperehdytyskursseilla, joissa se näkyy hyvin selkeästi. (Hietala-Paalasmaa & Yrttiaho 2007, 32 -34, 107 -108; Koskisuu & Narumo 2004, 3, 17 -23; Kuuskoski & Kittilä 2008, 4.)

6.6 Toiminnan mahdollisuudet

Käytäntö on osoittanut, että vertaistyö on mahdollista julkisella sektorilla. Hyödytkin on tunnustettu ja uusia vertaiskoulutuksia ja erilaisia hankkeita yhteistyöhön on vireillä. Julkisen sektorin hierarkkisuus on tosiasia, joka myös siellä toimivan vertaistyöntekijän on hyväksyttävä. Yhteistyöhalukkuus riippuu useimmiten terveydenhuollon yksikön johdon kiinnostuksesta ja kuntoutujalähtöisestä työtavasta. Ammattilaisten asenteet muuttuvat vähitellen samalla kun sairauskeskeinen ajattelu muuttuu voimavarauntuneeksi. Nähdään vertaistyö mahdollisuutena, ei pyrkimyksenä roolien sekoittumiseen tai ammattiosaamisen merkityksen vähentämiseen.

Kysyntä on kasvanut ja vertaistuen merkitys myönnetään myös ns. kovan psykiatrian piirissä. Kuopiossa koulutettuja kokemusasiantuntijoita hyödynnetään jatkuvasti terveydenhuolto-oppilaitoksen opiskelijaryhmien koulutuksessa. Samoin Kuopiossa Tietopalvelu Propellin vertaistyöntekijä on toiminut psykiatrian poliklinikan vertaistukiryhmän ohjaajana.

7. TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tutkimuksen tarkoitus on selvittää onko vertaistyö ammatillistunut ja voidaanko vertaistyötä tehdä laajemminkin ammattityön rinnalla. Nämä kysymykset ovat nousseet Mielenterveyden keskusliiton piiristä ja pyrkimykseni on vastata niihin perustellusti. Tutkimustehtäviin etsin vastauksia teemahaastattelujen avulla. Tavoite löytää selkeitä vastauksia on haastava. Aihealue, vertaistyö on vielä varsin tutkimaton ja osin määrittelemätön yleensä ja mielenterveyskuntoutuksen piirissä. Tätä määrittelyä pyrin omalta osaltani tekemään.

8. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus on laadullinen, puolistrukturoitu teemahaastattelu. Erilaisissa kvalitatiivisissa tutkimusorientaatioissa on eräänlaista ”perheyhtäläisyyttä”. Tämän tutkimuksen toteutuksessa käytin ”ihmistä tiedon keruun instrumenttina”. (Hirsjärvi, Remes & Sajaavaara 2007, 159 -160.) Metodissa toivon saavani tutkittavien äänen kuuluville ja selkeästi esille heidän kantansa tutkimustehtäviin. Kohdejoukko on tietoisesti valittu.

Uskon haastateltavien tuovan ainutlaatuisen näkökulman vertaistyyöhön ja pystyvän sen perusteella tekemään johtopäätöksiä tutkimuksessani. Tutkimukseen liittyvät termit myös saavat merkityksensä haastateltavien henkilöiden tulkinnasta. Koetan analysoida vertaistyyötä mahdollisimman käytännönläheisesti ja toivon sen hyödyttävän vertaistyyön paikan määrittelyssä ammattilaisten rinnalla.

8.1 Teemahaastattelu

Kuten mainittu, teemahaastattelu on kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimusmetodin välimaastossa, puolistrukturoitu. Teemarungon luominen aiheen ydinasioista on avointa haastattelua formaalimpi. Se jättää kuitenkin vapauden yksilölliseen ja luontevasti etenevään dialogiin haastateltavien kanssa, toki teemojen ja alateemojen ollessa samat. Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 47 -48) mukaan teemahaastattelu pohjautuu Mertonin, Fiskin ja Kendallin teokseen *The Focused Interview*, joka on julkaistu vuonna 1956.

Teemahaastattelussa on oleellista, että tutkija pystyy analysoimalla lähteitä muotoilemaan keskeiset teemat aiheesta ja sen lisäksi hän tietää haastateltavien omaavan tietoa kyseiseen asiaan liittyen. Haastateltavien valintaan on siis kiinnitettävä huomiota. Koehaastattelu ja teemojen testaus varmistaa, että haastatteluista saadaan aineistoa analyysia varten. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47 -48.)

8.2 Tutkimushaastattelun edut ja haitat

Tutkimushaastattelun etuna voidaan pitää mahdollisuutta kartoittaa tuntemattomiakin aihealueita. Etuna ja kenties haittana haastattelutilanteessa voi olla se, että haastateltava on aktiivinen, merkityksiä luova subjekti. Haastattelun eteneminen ei välttämättä ole täysin haastattelijan hallinnassa ja saatava tieto voi olla ennalta arvaamatontakin. Haastattelutilanteessa on kuitenkin mahdollisuus syventää aihetta ja huomioida myös ei-kielellinen viestintä. Haastattelijan vuorovaikutustaidot merkitsevät paljon, samoin aiheeseen perehtyneisyys, itse haastattelutilanne ja sen tekninen toteutus.

Tutkimushaastattelu sisältää virhelähteitä kuten haastattelijan kokemattomuus. Esimerkiksi virheitä saattaa syntyä, mikäli aihe on arkaluontoinen ja haastateltava kokee tarvetta vastata kysymyksiin sosiaalisesti hyväksyttävästi. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34 -35, 68, 72 -73.) Tämä vaara oli minunkin tutkimuksessani, sillä mielenterveyson-

gelmat ovat paljolti vaiettu asia. Haastateltavat ovat kuitenkin sinut asian kanssa ja uskon, että tätä virhelähdettä vastauksissa ei juuri ilmennyt. Minulla ei ollut mahdollisuutta koehaastatteluun. Koehaastattelun lisäksi, hyvä haastattelija litteroi aineiston nopeasti haastattelun jälkeen ja pitää oppimispäiväkirjaa. Haastattelijan tulisi olla neutraali, vaikka hän onkin osallistuva haastattelutilanteessa. Haastattelurungolla on suuri merkitys ja kaikki teema-alueet on muistettava käsitellä jokaisen haastateltavan kohdalla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34 -35, 68, 72 -73; Hirsjärvi ym. 2007, 200 -202.)

8.3 Haastateltavien valinta

Teemahaastattelua tehtäessä ja kun tutkija käyttää pientä aineistoa, on harkittava ja perusteltava haastateltavien valinta. Alkuperäinen tutkimusjoukkoni oli suurempi. Aikataulullisesti minun oli kuitenkin tyydyttävä tähän otokseen, joka siis edustaa vain hyvin pientä joukkoa vertaistyöntekijöistä.

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 72) toteavat, että tuttavien haastattelemista tulisi välttää (Hirsjärvi & Hurme 2000, 72). Minun aihealueeni on melko tutkimaton ja näkökulma vertaistyöhön sekä sen muutokseen, kenties ammatilliseksi, on uusi katsottaessa sitä nimenomaan itse vertaistyöntekijän kannalta. Teemahaastattelussa tutkijan on kuten sanottu tiedettävä, että haastateltava omaa merkityksellistä tietoa tai käsityksiä tutkimuksen kohteesta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 72). Minun olikin valittava haastateltavat tietoperusteisesti eli tiesin tai tunsin haastateltavat etukäteen. Tästä huolimatta koetin toimia haastattelutilanteessa mahdollisimman neutraalisti

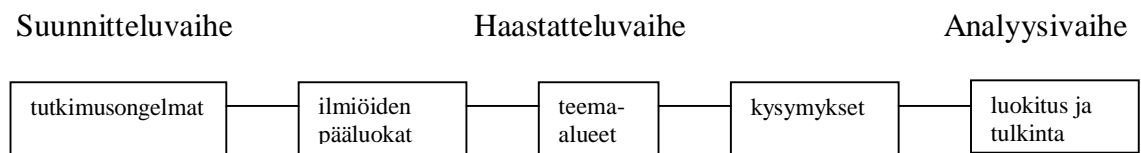
Haastateltavat ovat ammattipätevyiden omaavia ja ainakin jossain elämän vaiheessa vertaistyötä tehneitä ihmisiä. Heillä arvelin sen vuoksi olevan tutkimustehtävien ja niistä nousseiden teemojen kannalta oleellista tietämystä vertaistyössä havaittavasta muutoksesta.

Haastateltavat (3) ovat keski-ikäisiä, A nainen ja B, C miehiä. Kaikki haastateltavat omaavat vankan vertaistytöhistorian ja toimivat nykyisin myös kouluttajina. Yhteinen työnantaja on Mielenterveyden keskusliitto. Haastateltavat ovat yhteistyössä lisäksi julkisen sektorin mielenterveyskuntoutuksen tai/ja oppilaitosten kanssa eli heille palkkaa maksavat myös muut tahot. Haastateltavat tiesin joko vertaiskoulutuksen, -työn tai julkisuuden kautta entuudestaan. Haastateltavat ovat eri puolilta Suomea. Kukin haas-

tattelu kesti tunnista kahteen ja tallensin ne mp3-soittimeen. Haastateltavat antoivat suostumuksensa haastatteluun (ks. Liite 1.).

8.4 Teema-alueiden suunnittelu

Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 173) mukaan teemahaastattelussa tutkija toimii tehtäväkeskeisesti ja tutkimuskysymystensä suuntaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2000, 173). Tämä oli tärkein ohjenuora minullekin teema-alueita laatiessani (ks. liite 2.). Valitsin teemat tutkimustehtävieni mukaan. Alateemoin ja –kysymyksiin syvensin kokonaiskuvaa. Haastattelussa etenimme haastateltavien kanssa vapaasti ja keskustelunomaisesti, mutta tavoitteellisesti tutkimustehtävät ja teemat mielessä. Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 173) kirjassa Kvale (1996) korostaa sitä tosiasiaa, että teemat ja teemoittelu (thematizing) eivät ole yksiselitteisiä. Teema on tutkimuksessa tutkimuskysymyksestä nouseva tietty asia tai aihe. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 173) lisäävät, että teema-alueiden paikka tutkimuskokonaisuudessa on keskeinen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 173.)

KAAVIO 1. Teema-alueiden paikka (Hirsjärvi ja Hurme 2000, 67).

Omat teema-alueeni ovat (ks. liite 2.):

1. taustatiedot (nykyinen toimi, vertaistyyhistoria)
2. vertaistyykoulutus (oma koulutus, kouluttajana toimiminen)
3. vertaistyy (mm. merkitys, riskit, julkisuus vertaistyyntekijänä)
4. vertaistyyön muutos
5. **vertaistyyön ammatillistuminen**
6. **yhteistyy ammattimaisen mielenterveyskuntoutuksen kanssa**
7. visioita vertaistyyön tulevaisuudesta.

Minun opinnäytetyössäni teema-alueet vastaavat oikeastaan ilmiöiden pääluokkia, sillä ilmiö, vertaistyy, on melko suppea ja kartoittamaton. Haastattelutilanne eteni luontevasti ja kysymysten järjestys vaihteli. Tarkentavat kysymykset varmistivat, että ymmärsin asiat oikein. Tuonnempana lisää haastatteluaineiston tulkinnasta.

9. ANALYYSI

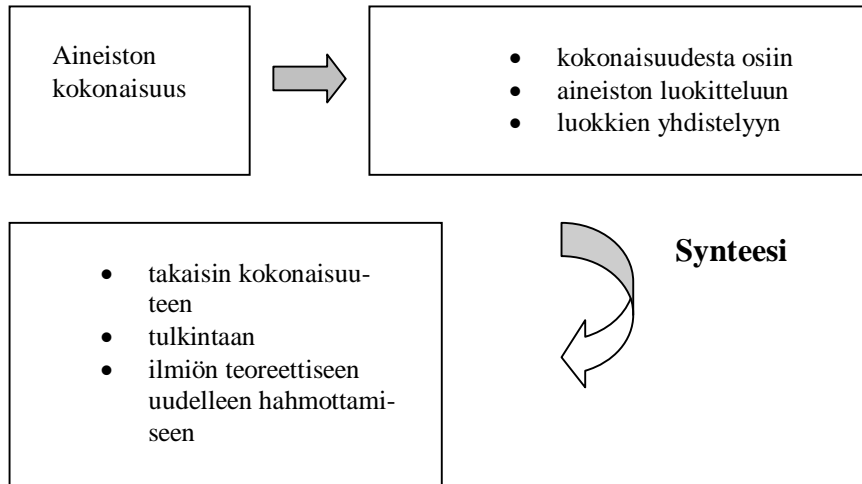
Kvalitatiivisen tutkimusaineiston analyysissä on useita tapoja. Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 143 -144) mukaan analyysiä voidaan hahmottaa vaiheittain. Aineiston käsittely alkaa jo haastattelutilanteessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143 -144.) Minäkin saatoin todeta tiettyjen aiheiden ja ajatusten toistuvan haastateltavien puheessa ja toisaalta niiden erot vastauksissa samojen teemojen kohdalla.

Tuomen ja Sarajärven (2002, 95) mukaan Miles ja Huberman (1984) toteavat, että aineistolähtöinen sisällönanalyysi on karkeasti ottaen kolmivaiheinen; redusointi eli pelkistäminen, klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95 -116.) Aineiston analyysini eteni induktiivisesti; yksittäisestä, pelkistetystä ilmaisuista yleisempiin.

Induktiivisessa päättelyssä tärkeää on edetä aineistolähtöisesti yksityiskohdista yleisempiin luokituksiin. Kuitenkin Hirsjärvi ja Hurme (2000, 38 -143) toteavat, että analyysitapoja on siis useita ja standardoituja tekniikoita vähän. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 38 -143.)

Haastatteluaineiston analysointivaiheessa luin litteroituja tekstejä, joita kertyi 27 sivua, useita kertoja ja sieltä nousivat selkeästi kunkin haastateltavan kohdalla toistuvat asiat. Ne noudattelivat paljolti alustavia teemoja (ks. Liite 2.). Poimin kustakin teemasta haastateltujen vastaukset ja pelkistin ne yksinkertaiseen muotoon. Yhdistelin ja ryhmittelin pelkistetyt ilmaukset ja kategorioin ne ala- ja yläkategorioihin. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 149 -150) toteavat, että yhdistelyssä pyrkimyksenä on löytää luokkien välille joitain säännönmukaisuuksia ja säännönmukaista vaihtelua sekä poikkeuksia. ”Haastatteluaineistoihin perustuvissa tutkimuksissa ja erityisesti kvalitatiivisesti suuntauneissa analyyseissä tutkijan pyrkimyksenä on päätyä onnistuneisiin tulkintoihin.” (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138 -143, 49 -151.) Kategorioinneista muodostin tulkintani johtopäätöksiksi.

Analyysin eteneminen Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 144) mukaan:

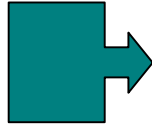
KAAVIO 2. Haastatteluaineiston käsittely analyysistä synteisiin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 144).

Tutkijan tulisi siis pyrkiä analyysillään tiedon synteisiin (ks. Kaavio 2.). Omalla kohdallani ei kenties ilmiön ja aineiston rajallisuuden vuoksi ole syytä puhua tiedon synteisistä. Tästäkin erittäin pienestä otoksesta voidaan kuitenkin tehdä suuntaa-antavia johtopäätöksiä. Seuraavissa kaavioissa 3. ja 4. pyrin esittämään oman analyysini etenemisen pelkistetyistä ilmauksista aina johtopäätöksiin saakka. Analyysin vaiheet jouduin selkeyden ja tilan puutteen vuoksi jakamaan kahteen eri kuvioon analyysin etenemisjärjestyksessä; alkuperäisistä teemoista, pelkistettyjen ilmauksien kautta kategoriointiin ja johtopäätöksiin.

Alkuperäiset teemat

Haastatteluiden pelkistetyt ilmaukset

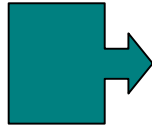
Tausta

oma kurssikokemus:
kuntoutuminen edistyy
ajatus vertaistyöstä herää

vuosien vertaistyökokemus:
siirtyminen kouluttajaksi, ammattilaiseksi

Vertaistyökoulutus

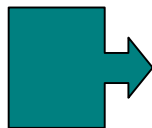
Trio- kolme asiantuntijuutta
kehittämis- ja koulutuspäivät
Kummikoulutus
uusien työntekijöiden kouluttaminen

Vertaistyö

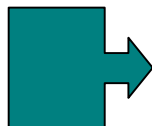
suuri merkitys itselle
työtä tehdään omalla persoonalla
liikaa eri vertaistyönimikkeitä
oikea-aikaisesti vertaistyöhön
julkisuus harkiten, laatu työ palautteiden avulla

Vertaistyön muutos

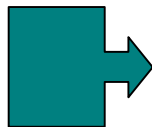
leviäminen
asenteiden muutos myönteisemmiksi
vapaaehtoistyöstä palkalliseksi
työnkuvan ja rajojen määrittelyä tehdään

Ammatillistuminen

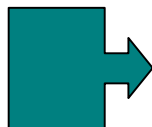
kokemusasiantuntija
työ asiakasta varten
työrooli
ammattillinen työtapa
työpari ja tiimityö
puheeksi ottaja/”tulkki” (asiakas/ammattilainen)

Yhteistyö

julkinen sektori työnantajana
oppilaitokset työnantajana, luennointi
tiedotus, oikea tieto
asenteiden muokkaus
verkostoituminen

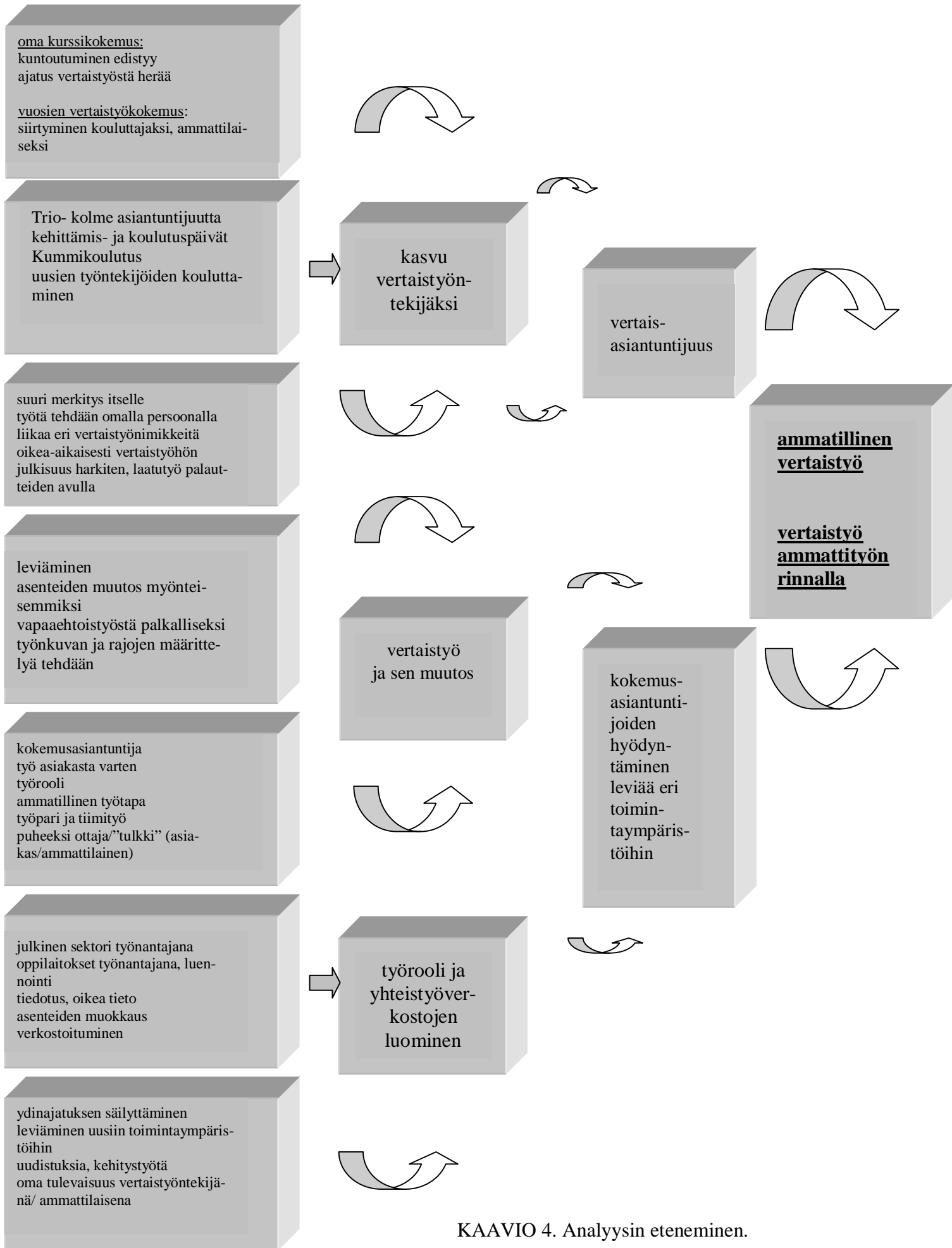
Tulevaisuus

ydinajatuksen säilyttäminen
leviäminen uusiin toimintaympäristöihin
uudistuksia, kehitystyötä
oma tulevaisuus vertaistyöntekijänä/ ammattilaisena

KAAVIO 3. Teemoista pelkistettyihin ilmauksiin.

Pelkistetyt ilmaukset	Alakategoriat	Yläkategoriat	Johtopäätös
-----------------------	---------------	---------------	-------------

KAAVIO 4. Analyysin eteneminen.

10. TUTKIMUSTULOKSET

Kiviniemen (2007, 76 -78) mukaan laadullinen tutkimus on eräänlainen prosessi ja tutkimustyypissä saattaa kertyä jonkin verran myös ns. hukka-aineistoa. Näin kävi minunkin tutkimuksessani, mutta kuten Kiviniemi toteaa hukka-aineisto voi olla välttämätöntä tietoa prosessin etenemiselle. (Aaltola & Valli 2007, 76 -78.) Mielestäni tämä onkin teemahaastatteluissa tyypillistä dialogisen vuorovaikutuksen vuoksi. Tutkimustulokset esitän noudatellen alkuperäisiä teemojani ja lainauksin pyrin tuomaan esille haastateltavien äänen.

10.1 Taustatiedot

Teemahaastattelujen aluksi selvitin kunkin haastateltavan suhteen vertaistyöhön. Kaikki haastateltavat A, B, C ovat tehneet vertaistyötä useita vuosia. Vertaistuki on ollut tärkeässä asemassa kunkin haastatellun kuntoutumiselle.

”...se on mulle elämän tehtävä, elämän asenne, että mun elämä on jakamista.”

Haastateltavien vertaistyöhön päätyminen eroaa jossain määrin toisistaan, kuitenkin taustalla kaikilla on oma kokemus kurssilaisena Mielenterveyden keskusliiton kuntoutuskursseilla. Siitä ovat haastateltavat saaneet kipinän vertaistyöhön. Oman kuntoutuskurssikokemuksen koetaan olleen tärkeä osa kuntoutumista ja välttämätöntä myöhemmälle toimimiselle vertaisohjaajana kuntoutuskursseilla.

Haastateltava A on aloittanut vertaistyön vapaaehtoistyössä oma-apu ryhmän ohjaajana. Haastateltava C:tä oli pyydetty vertaisohjaajaksi oman kurssikokemuksen jälkeen. Sitten kaikki haastateltavat ovat toimineet vertaisohjaajina kuntoutuskursseilla, A ja B Trio-koulutuksen jälkeen. He kaksi myös tekevät tätä työtä edelleen.

”...lähtökohtanahan on siihen tai miks mä tähän tulin, että mä sain itse apua aikoinaan, kun mä olin kuntoutuskurssilla. Sieltä lähti se semmoinen, ei heti, että vertaisohjaajaksi alkasin, vaan se kipinä tuli sieltä ja nimenomaan mun elämän käännekohta tapahtu siellä liiton kursseilla.”

Haastateltavia yhdistää toimiminen kokemuskouluttajana. Haastateltava A toimii lisäksi vertaisneuvojana Tietopalvelu Propellissa ja haastateltava B on myös tehnyt sitä aiemmin.

Haastateltavista C on nykyisin mielenterveyskuntoutuksen ammattilainen ja vertaistyössä ainoastaan sivutoimimena opettajana yliopistolla. Myös kaksi muuta haastateltavaa A ja B ovat osin siirtyneet eteenpäin perusvertaistyöstä kouluttajiksi tai/ja julkiselle sektorille.

10.2 Vertaistyökoulutus

Kaikki haastateltavat ovat olleet tavalla tai toisella tekemisissä Mielenterveyden keskusliiton Trio-kuntoutuja-asiantuntijakoulutuksen kanssa. Haastateltava C on ollut kehittämässä koulutusta ja toteuttamassa sitä. Haastateltava B osallistui Trio-projektin pilottikoulutukseen vuonna 2002 ja A toiseen koulutusjaksoon vuonna 2003. Kolmen asiantuntijuuden korostaminen on vahva haastateltavia yhdistävä ideologia ja tässä tutkimuksessa se tuo esille tämän trio-ajattelun tärkeyden vertaistyöhön suuntautumisen taustalla. Koulutus yleensäkin koetaan tärkeäksi työkokemuksen lisänä.

Haastateltava C on niitä vertaistyön pioneereja ajalta, jolloin mitään vertaistyökoulutusta ei ollut tarjolla. Muun muassa hänen ansionaan voidaan pitää Trio- ja nykyisten lyhyempien koulutusjaksojen sisällön luomista ja käytäntöä. Nykyisin koulutus vertaistyöhön on lisääntynyt ja kuuluu asiaan ennen työhön pääsyä. Haastateltavat ovat osallistuneet lisäksi useisiin koulutuspäiviin ja haastateltava A on lisäksi käynyt Kuntouttava työote mielenterveydessä, jaettu asiantuntijuus, Kummi – koulutuksen. Haastateltavien mukaan koulutus onkin oleellista, mikäli halutaan puhua vertaistyön ammatillistumisesta.

10.3 Vertaistyö

Vertaistyöstä nostin haastatteluissa esiin eri alateemoja. Niiden avulla pyrin lähestymään vertaistyötä monipuolisesti. Vertaistyöstä puhuttaessa voidaan todeta, että vertaistyöntekijöillä on runsaasti eri nimikkeitä. Haastateltavat ovat yksimielisesti sitä mieltä, että vertaistyönimikkeiden viidakkoa tulisi selkeyttää.

”...siinä on se, että, että nää pitäis nää nimikkeet jotenkin saada, et niitä täytyy pohtii...että niitä on tuhottoman paljon, että kohta kukaan ei tiedä loppujenlopuksi kuka tekee mitä.”

”Joo niitä (vertaistyönimikkeitä) on yritetty yhdistää ja yhtenäistää ja se on tietysti iso urakka.”

10.3.1 Vertaistyön merkitys

Kysymykseen vertaistyön merkityksestä itselle ja omalle elämälle haastateltavat vastasivat erittäin myönteisesti.

”Se (vertaistyö) on pelastanu mun hengen, siitä lähetään. Löysin elämälleni tarkoituksen eli sen jakamisen monien sairausvuosien jälkeen...”

”Todella paljon...Mulle tulee ihan semmonen niin ku kaipuu sinne (kuntoutuskurssille vertaisohjaajaksi), johtuen siitä, että mä ite niin ku sain apua elämään ja siellä mä niin kun nään niitä tilanteita, että joku on ehkä saanu jonkun sanan, jonkun tällasen, mun elämäntarinasta ja saanu oman elämän niin ku alkuun.”

”No ensikskin ihan alussa se oli kauheen tärkeä sanosin siirtymäriitti tai no ...roolin vaihto...sit kun siirty vertaisohjaajaksi, niin lopetti semmoisen sairaudella ratsastamisen...Sillai sen merkitys oli kauheen ratkaseva siinä vaiheessa...Siinä kuntoutuu myös itse.”

10.3.2 Vertaistyön palkkaus

Mielenterveyden keskusliiton vertaistyö on ollut palkallista haastateltavien uran alusta saakka. Haastateltavat A ja B ovat lisäksi olleet vapaaehtoistyössä järjestörintamalla ja liiton luottamustoimissa. Haastateltava A on vertaistyöpolkunsa alkuvaiheessa saanut koulutuspalkkioita myös Osuuskunta Kapasitan jäsenenä. Muutoin haastateltavat ovat olleet ja ovat Mielenterveyden keskusliiton palkkalistoilla. Nykyään palkan maksajia ovat myös kunta tai/ja oppilaitos kaikkien haastateltavien kohdalla. Haastateltava A nostaa esille Mielenterveyden keskusliitolla käydyn keskustelun; palkallinen vertaistyö vai vapaaehtoistyö.

”...koko ajan semmosta pohdiskelua käydään kentällä...että onko se oikein, että vertaistyöstä saa palkkaa...Osa on sitä mieltä, että kaikki pitäis tehdä vapaaehtoistyönä...”

Keskustelu liittyy ideologiseen näkemykseen, jonka mukaan vertaistyöntekijän tulee olla samalla viivalla asiakkaan eli vertaisen kanssa. Näin ollen osa vertaistyöntekijöistä kokee palkan aiheuttavan eriarvoisuutta muuten tasavertaisuuteen perustuvassa vuorovaikutuksessa.

Vertaistyön palkkaukseen liittyen haastateltavat A ja B pohtivat työn riittävyttä kaikille sitä tekeville. Useimmat vertaistyöntekijät ovat työkyvyttömyyseläkkeellä; kuntoutuksella tai eläkkeellä toistaiseksi. Vertaistyöstä saatava palkka on tärkeä lisä toimeentuloon. Koulutuksen kautta vertaistyöntekijöiden määrä on kasvanut merkittävästi ja voidaan perustellusti pohtia, onko kasvua tapahtunut jo liikaakin. Haastateltavat A ja B tosin myöntävät, että jonkinlainen reservi, kuten vertaispankki, on hyvä olla. Vertaistyöntekijöiden työkuuntohan saattaa vaihdella.

10.3.3 Laadukas ja vastuullinen vertaistyö

Haastateltavat puhuivat vertaistyöhön sisältyvistä riskeistä. Haastateltava B:n mukaan vertaistyö voi alkuhuomassa sokaista ja into johtaa ylilyönteihin. Vertaistyön luonteen kuulu tehdä työtä toisaalta omalla persoonalla, toisaalta muita kuntoutujia varten ja osana työtiimiä, ammattilaisten kanssa. Täytyy siis olla sinut oman elämäntilanteensa suhteen, ennen kuin pyrkii tukemaan muita, toteavat haastateltavat A ja C. He ovat joutuneet miettimään omaa jaksamistaan vertaistyössä ja rajaamaan sekä osin karsimaan työtehtäviä. Haastateltavat nostavat esiin myös tosiasian, ettei jokaisesta mielen-terveyskuntoutujasta ole vertaistyöhön tai kuntoutumisprosessin alkuvaiheessa sen vastuun ottaminen olisi vielä riski sekä kuntoutujan omalle kuntoutumiselle, että asiakkaille. Kysymyksiin liittyen vertaistyökykyyn ja kenties siihen vaikuttaviin seikkoihin haastateltavat vastasivat seuraavasti:

”...se edellyttää sitä mun mielestä, että on hyväksynyt oman sairautensa ja sitä, että on semmosessa kuntoutumisen vaiheessa, että pystyy niin kun nostamaan siitä omasta kuntoutumisesta positiivisia asioita esille eli tavallaan semmosessa akuutissa sairauden vaiheessa ei voi olla vertaisneuvoja tai vertaistyössä...”

”Ei se, että kuntoutuu mielen-terveysongelmista tarkoita automaattisesti sitä että tulee hyvä vertaistyöntekijä, mut eihän se tarkoita, että se on loppuiäkseen sopimaton, vaan se on tällä hetkellä voimavaroihin nähden.”

Viimeinen vastuu vertaistyöstäkin on ammattilaisella. Haastateltavien mukaan kuitenkin koulutuksella voidaan vaikuttaa siihen, että vertaistyöntekijä on tietoinen omasta työkyvystään ja kantaa vastuun myös heikentyneen voinnin vuoksi työstä poisjättäytymisestä.

Haastateltavien mukaan vertaistytön laatua on hankala määrittää. Se kuitenkin voisi osaltaan vähentää työssä kenties olevia riskitekijöitä. Laadukkuuden haastateltavat ajattelevat tulevan esille asiakaspalautteista. Laatua sinänsä vertaistytöhön haastateltava B:n mukaan tuo asiakkaiden kunnioittava kohtaaminen ja työtavassa tietyn nöyryyden säilyttäminen. Mielen terveyden keskusliiton kuntoutustoiminta on saanut mm. Euroopan unionin Helios-kilpailun kultaisen mitalin vuonna 1996. Ehkä erilaisten tunnustusten saamista voidaan pitää näyttönä tietyn laadun saavuttamisesta Mielen terveyden keskusliiton kuntoutus- ja vertaistytöstyössä.

”Vaikee laittaa sitä (vertaistytö) asteikolla 1-10 ...Et meillähän on liitolla ollut tää kurssiperinne ja palautetta otetaan sekä suusanallisesti, että kirjallisena. Sen mukaan kehitetään kurseja eteenpäin.”

10.3.4 Julkisuus vertaistytössä

Kaikki haastateltavat ovat olleet julkisuudessa omalla nimellään mielen terveyskuntoutujina tai kuntoutujataustaisina henkilöinä. Julkisuus on jokaisen oma valinta ja siihen on vaikuttanut niin oman sairauden hyväksyminen, kuin asiayhteys sekä perhetilanne. Julkisuuden katsotaan voivan auttaa asennemuokkauksessa ja oikean tiedon levittämisessä yhteiskunnassa laajemmin. Kaikki haastateltavat ovat saaneet positiivista palautetta julkisuudessa olostaan ja A sekä B ovat pyydettäessä valmiita jatkossakin olemaan esillä ja viemään näin vertaistytöä eteenpäin. Haastateltava C on jo siirtynyt ammattilaiseksi ja kokee, että vertaistytöstä on muilla tuoreempi näkemys.

”...sanotaan, että se (suhde julkisuuteen) on kehittynyt matkan varrella, että alussa en missään nimessä halunnu, että olis omalla nimellä ja on tullu sitten tilanteita, että tein sen päätöksen jossain vaiheessa ja ehkä omaisten kanssa, että voin esiintyä julkisesti omalla nimellä ja kuvalla ja sitä on tapahtunut... ”

10.4 Vertaistytön muutos

Kaikilla haastateltavilla on siis vuosien kokemus vertaistytöstä. Kaikki haastateltava kokevat, että vertaistytön muutos on ollut merkittävä tänä aikana. Asiaa he tarkastelevat kuitenkin eri näkökulmista. A katsoo nimenomaan palkkauksen muuttaneen vertaistytötä. Haastateltava B näkee koulutuksen ja sen myötä vertaistytön laajenemisen tuoneen muutoksen työn luonteeseen. Hän kokee leviämisen ja laajentumisen myön-

teiseksi asiaksi ja vertaistyön mahdollisuudet vielä edelleen vallata uusia alueita hyväksi. Vertaistyö on mm. rakentanut siltoja julkiseen terveydenhuoltoon. Vertaistyössä on lisäksi etsitty rajoja ja tehty määrittelyä.

”...näiden vuosin aikana tää on muuttunu valtavasti...menny eteenpäin tää vertaisuus ja ollaan niin ku tultu esille ja, ja tota se on kyllä laajentunu...semmosella oikeella tavalla, ettei aleta rönsyilemään, vaan sitä pitää olla semmoset ohjokset kädessä.”

Haastateltavat kokevat siis muutoksen pääsääntöisesti positiiviseksi ja vertaistyötä eteenpäin puskevaksi voimaksi. Haastateltava C:n mukaan muutos on tapahtunut asenteissa vertaistyötä kohtaan. Hänellä onkin haastatelluista pisin historia, aina vuodesta 1992 saakka. Haastateltava C ei näe vertaistuen ja – työn leviämistä pelkästään positiivisena asiana. Asiasyhteys vertaistyöhän erillään erilaisesta kaveriporukatoiminnasta on ajoittain hämärtynyt.

”Iso muutos, todella iso muutos siihen 1992 vuoteen, silloinhan sille, jos ei suoraan naurettu, niin hymyiltiin eli kohdattiin paljonkin vastarintaa, niin kun tyylisiin sokeat taluttavat sokeita...Niin tänä päivänähän kaikki tekee vertaistukee, että se on levinny, että se on mun mielestä räjähtänyt käsiin.”

10.5 Vertaistyön ammatillistuminen

Kaksi haastateltavista A, C oli heti sitä mieltä, että vertaistyö on heidän kokemuksensa mukaan kehittynyt vuosien saatossa ammatillisemmaksi. Lähinnä kehitys on tapahtunut Mielenterveyden keskusliiton sisällä, jossa vertaistyö on kuulunut kuntoutuskurssitoimintaan yli 25 vuotta. Myöhemmin on kehitetty koulutuksia ja alettu laajentaa toimintakenttää kurssien ulkopuolellekin. On nostettu esiin kolmen asiantuntijuuden käsitteet (em. trio). Vertaisasiantuntijuus kohottaa jo terminä vertaistyön imagoa professionaaliseen suuntaan.

Haastateltava B empi hiukan kantaansa vertaistyön ammatillistumiseen ja yleensä työroolista puhumiseen ihmisen kohdalla, joka on työkyvyttömyyseläkkeellä. Toisaalta hän kyllä myönsi vertaistyön muutoksen ammatillisemmaksi ja piti sitä hyvänä suuntana. Kenties työhön on tullut ”vertaisammattillista asennetta” tai puoliammattilaisuutta. Siihen viittaa työn muutos vastuullisemmaksi. Vertaisohjaajat eivät enää vain ”puuhastele” ammattiohjaajien joukossa kuntoutuskursseilla. Vertaistyössä oleellista

on osallistua moniammatilliseen tiimityöskentelyyn ja olla siinäkin suhteessa tasavertainen ammattiasiantuntijoiden kanssa. Joskus vertaistyöntekijä tulee astuneeksi roolistaan ja ”tallaa ammatillaisen varpaille”, mutta yleensä yhteistyö sujuu hyvin. Haastateltava B:n mukaan vertaistyön ammatillistuminen on tilannesidonnaista, eikä sitä tule ulottaa järjestökentällä ”omissa porukoissa” olemiseen. Tietoinen ja hallittu (vertais-) työote oli kaikkien haastateltavien mielestä tärkeää.

”Mä en nää ammattimaistumista mörkönä, mä nään sen mahdollisuutena ja nimenomaan sellasena mahdollisuutena, että sitä vertaistyön asiantuntemusta ja kokemusta voidaan käyttää ihan uusilla alueilla esim. julkisella sektorilla. Kyllä se (vertaistyön ammatillistuminen) johtuu arvostamisesta ja asenteitten muuttumisesta...”

”Se on täyttä työtä. Siis mä tarkotan, et kyllä se jossain määrin sinne (ammattillisemmaksi) päin on menossa. Mut mä uskon näin, et se on ihan hyväkin asia ja tota, kun me työskennellään näitten ammattilaisten kanssa ja muutenkin se, että on se vastuu siitä mitä me tehdään.”

”No, nimenomaan, että meillä (Mtkl) on aina puhuttu, että vertaistyötä ammatillistutetaan...mut se on ammatillista, silloin kun sä oot siinä tilanteessa kuntoutujaa, sä oot muita varten...mitä sä teet tietoisesti ja sä oot saanu koulutuksen ja harjoittelun kautta sen...Että siinä mielessä voidaan puhua, että se on ammatillista, työskentelytapana... Kun me (Mtkl) koulutetaan vertaistyöntekijöitä ja ne tekee työtä, niillä on työso-pimus ja ne saa palkkaa ja se on nimenomaan ammatillista.”

Näin ollen tässä tutkimuksessa haastateltavat ovat yhtä mieltä ja vastaavat myöntävästi tutkimustehtävässä asettamaani kysymykseen, vertaistyö on siis ainakin jossain määrin ammatillistunut. Eri toimintaympäristöissä saattaa ammatillinen vertaistyö jäädä taka-alalle, kun on kyse yhdistysten ”omista porukoista” tai luottamustoimista.

Yhteenvedona ammatillisiksi piirteiksi vertaistyössä haastateltavat näkevät *koulutuksen, palkkauksen, tietoisuuden ja vastuun omasta työstä*. Ammatillistumista voidaan lisäksi todeta asenteiden muuttumisessa positiivisemmaksi vertaistyötä kohtaan, vertaistyön arvostuksen nousemisesta ja toisaalta vertaistyön hyödyntämisen lisääntymisestä julkisessa mielenterveyskuntoutuksessa.

10.6 Yhteistyö ja tulevaisuus

Haastateltavat A ja erityisesti haastateltava B ovat tehneet yhteistyötä julkisen sektorin mielenterveyskuntoutuksen kanssa. Heillä on erona vain palkan maksaja eli A:lla se

oli haastatteluun saakka ollut Mielenterveyden keskusliitto, B:llä myös kunta tai kaupunki. Haastateltava C on toiminut kouluttajana ja luennoitsijana, kuten muutkin haastateltavat. Erityisen tärkeänä he pitävätkin ammattilaisten ja opiskelijoiden koulutusta ja sen myötä ymmärtämyksen lisäämistä mielenterveyskuntoutujia kohtaan.

”Se on tärkeätä miten se (vertaistyö) ja just se, että miten se yhteishenki siellä (yhteistyötahot) toimii. Sen jälkeen on helppo saaha vertaisuus sille... esimerkiks, kun mä oon vieny sitä tonne kunnille...se on uutta heille, mut hyvin äkkii, mitä mä oon nähny näitä ihmisii, hyväksyy sen ja ihmettelee, miks me ei voitais tehdä näin.”

Kaikki haastateltavat A, B, C suhtautuivat pääsääntöisesti positiivisesti vertaistyön leviämiseen yhteiskunnassa. Tosin siinäkin on vaara kadottaa kuntoutusorientaatio ja kaikki vertaisuus ei sitä suinkaan ole. Vertaistyön uusimmat aluevaltauksset ovat mielenterveystoimistoissa ja psykiatrisen erikoissairaanhoidon piirissä sekä oppilaitoksissa tehtävä työ. Yleensä vertaistyö tällöin on kaikkien haastateltujen kohdalla ollut koulutuksellista. Palkanmaksun näissä tilaisuuksissa on saattanut hoitaa tilaajataho. Koulutukset tai luennot ovat käsitelleet psykiatrisen sairastumisen merkitystä ihmiselle, kuntoutumisprosessia tai asiakkaan kohtaamista. Päiväkurssityöhön on lisäksi koulutettu ammattilaisia. Kokemukset ovat olleet myönteisiä puolin ja toisin. Negatiiviset asenteet ovat olleet harvinaisia ammattilaisten ja opiskelijoiden keskuudessa. Vaikutuksensa tähän lienee yhteiskunnassa yleensäkin tapahtuneella avoimuuskehityksellä ja leimaavuuden vähenemisenä psykiatrisia sairauksia kohtaan.

Vertaistyön arvo ja hyöty on jo siis tunnustettu. Resurssit asettavat kuitenkin rajoitteensa tällekin yhteistyölle. Tosin vertaistyöntekijän palkkakustannukset ovat pienemmät, kunhan luottamus osaamiseen tulee yleisempään tietoon. Mielenterveyden keskusliitto on merkittävästi toiminut tämän tulevaisuuden vision puolesta; ajatuksen, että vertaistyö ja kolmen asiantuntijan trio olisivat osa julkista palvelujärjestelmää.

Vertaistyön ja oman tulevaisuutensa suhteen haastateltavat vastasivat:

”Nään itseni tulevaisuudessa töissä julkisella sekrosrilla, ainakin se on toiveena ja haasteena...vertaistyötä ois hyvä viijä julkiselle sektorille tosiaan niihin toimintaympäristöihin, joissa kuntoutuja kohtaa ensimmäistä kertaa sairautensa eli esim. sairaaloiden kriisi- ja akuuttiosastoille tai sitten mt.-palveluihin kunnalle, koska tota että (potilas) voi kokea, että ei ole yksin, eikä ole niin poikkeava.”

”Se, että kaikki tietää (tulevaisuudessa) mistä on kysymys, et tietää mitä me tehdään, et kaikki tietää mikä on liiton (Mtkl) idea. Se ajatus, et kun

tulee uudistuksia, niistä pitää puhua ja kertoa, ainahan me tarvitaan uudistuksia...mut sitä vanhaa, sitä ydintä pitää säilyttää...ja sitä miten me saadaan se verkostolle, et mä tarkotan sillä kuntoutujia, yhdistyksiä ja kuntoutuspuolta ja silleen muistaa, et me kaikki tehdään samaa työtä...et se yhteistyö on tärkeitä....”

” Ja siis mä nään tulevaisuuden hyvin valoisana, jos tämmöistä työtapaa (vertainen ja ammattilainen yhteistyössä) ei hyödynnetä, se on tyhmyyttä....Kyllä mä jatkan varmaan ja mä oon näissä työryhmissä ja sitten käyn lääkäriopiskelijoille puhumassa...mutta tota muuten en toivottavasti enää rupea vertaisohjaajaks .”

Teemahaastatteluissa kysymiini kysymyksiin sain siis paljolti samansuuntaiset vastaukset kultakin haastateltavalta. Pienessä aineistossa ja kun haastatellut on täytynyt valita tietoisesti, kriteerinä heidän tietämyksensä tutkimusaiheesta, tulokset olivat kenties odotettavissa.

11. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimus ei pääty aineiston analyysiin, vaan siitä tutkijan on tehtävä tulkintaa ja päädyttävä jonkinlaiseen johtopäätöksen. Tulkinta on pitkälti pohdintaa ja aineistosta nousevien merkityksien selkiyttämistä. Tärkeää on kuitenkin, että tutkija tulkitsee ja esittää ajatuksensa johtopäätöksestä, niin että se ei jää lukijan tehtäväksi. Tutkimustuloksista olisi saatava luotua synteesejä, jotka kokoavat yhteen aineiston pääseikat. Niiden tarkoitus on selkeästi antaa vastaus tutkimuskysymyksiin. (Hirsjärvi ym. 2007, 224 -225; Hirsjärvi & Hurme 2000, 144.) Minun tapauksessani näin olikin, mutta aineiston pienuus rajoittaa merkittävästi saatujen vastausten yleistettävyyttä.

Tämän tutkimuksen johtopäätökset muodostuvat melko selkeästi myönteisiksi vastauksiksi tutkimustehtäviini. Haastateltavat kuitenkin lisäsivät ammatillistuneen vertaistyön olevan tilannesidonnaista ja he tekevät myös vapaaehtoista vertaistyötä yhdistyksissä ja luottamustoimissa. Vertaistyössä voidaan kuitenkin todeta em. piirteitä, jotka perinteisesti kuuluvat ammatilliseen mielenterveyskuntoutukseen. Näitä ovat mm. koulutus ja palkkaus.

Tutkimustehtäväni kysymys vertaistyön ammatillistumisesta sai siis vahvistusta. Kehitys on haastateltavien mukaan ollut nähtävissä jo joitakin vuosia. Voitaisiin ajatella

vertaistyökoulutusten alkamisen vuonna 2002 sysänsen ammatillistumisen voimallisemmin käyntiin.

Vertaistyön mahdollisuudet julkisen sektorin mielenterveyskuntoutuksessa koettiin myös hyväksi eli myös toinen tutkimustehtäväni sai vahvistusta tästä tutkimusaineistosta. Vertaistyötä voidaan tehdä ja kasvavassa määrin tehdäänkin julkisen järjestelmän puitteissa ja yhteistyössä sen toimijoiden kanssa. Vertaistyö on siis levinnyt ja saavuttanut jalansijaa uusissa toimintaympäristöissä. Osassa kunnista on lähdetty ennakkoluulottomasti rekrytoimaan vertaistyöntekijöitä mm. kouluttamaan mielenterveyshuollon ammattilaisia. Samoin oppilaitokset ovat heränneet huomaamaan kokemuksellisen tiedon mahdollisuudet tulevien ammattilaisten koulutuksen monitahoisuuden lisäämiseksi.

Mielenterveyden keskusliiton työ vertaistyön lobbauksessa eri tahoille on siis kantanut hedelmää. Muut järjestöt seuraavat ehkä esimerkkiä tulevaisuudessa. Tiedotus on tärkeä osa vertaistyön edistämisessä. Mm. Kuopion Kummi-koulutus on jo poikunut yhteistyötä mukana olevien ammattilaisten ja vertaistyöntekijöiden kesken. Uskon, että tulevaisuudessa kehitystä viedään eteenpäin myös uusien projektien avulla. Ammattina voi siis olla vertaisena toimiminen.

12. POHDINTA

12.1. Ammattina vertainen?

Tutkimukseni antoi vastaukset tutkimustehtäviini eli onko vertaistyö ammatillistunut ja voidaanko sitä tehdä rintarinnan ammatillisen mielenterveyskuntoutuksen toimijoiden kanssa. Tutkimustehtäviini, kuten mainittu, sain myönteisen ja vahvistavan vastauksen. Ammatillistumista on siis jossain määrin tapahtunut ja tapahtuu. Varsinaisen työelämän jäätyä taakse vertaistyö voi toimia eräänlaisena ammatina ja voidaan ajatella, että sen tekijöillä on ammattirooli tai ammatti-identiteetti.

Eteläpelto ja Vähäsantanen (2006, 26) toteavat ammatillisen identiteetin kuvastavan henkilön käsitystä itsestään ammatillisena toimijana. Hänen käsityksensä on sidoksissa elämänhistoriaan ja sen valossa nykytilanteeseen. (Eteläpelto & Onnismaa 2006, 26-43.) Koen, että näin on myös haastattelemieni vertaistyöntekijöiden kohdalla. Heillä

on itsellä tietty käsitys itsestään vertaistyöntekijöinä. He voivat erottaa vertaistyön ”omissa porukoissa” ja luottamustoimissa ammatillisemmasta vertaistyöstä julkisella sektorilla tai oppilaitoksissa. Ammatillisuus on myös Eteläpellon ja Vähäsantasen (2006, 41) mukaan ihmisen toimintaa suhteessa sosiaaliseen ympäristöönsä. (Eteläpelto & Onnismaa 2006, 26 -43.)

Trio -projektin loppuraportissa Hietala-Paalamaa ja Lehto (2007, 106) korostavat, että vertaistyöntekijän tulisi kyetä suhteuttamaan roolinsa kuhunkin ideologiseen kontekstiin ja tilanteessa vallitsevaan asetelmaan. Käytännössä vertaisuudessa ja ammatillisuudessa on aste-eroja eri yhteyksissä, kuten haastattelemanikin vertaistyöntekijät ovat huomanneet. Toisinaan korostuu työn ammatillinen suorittaminen, toisinaan vertaisten kohtaaminen. Tämä kontekstuaalinen sensitiivisyys kehittyy ja itsesääntely vahvistuu vertaistyökoulutuksen aikana. (Hietala-Paalamaa ym. 2007, 106.)

Vertaistyö eroaa mielestäni tavanomaisesta ammatillisesta työstä sosiaalisten ja persoonallisten piirteiden kietoutuessa siinä tiiviimmin yhteen. Vertaistyöntekijä ammentaa ”ammattitaitonsa” omasta henkilöhistoriastaan; kuntoutumiskokemuksesta. Kuntoutuminen jo sinällään on koko minuutta muokkaava kokemus. Haastateltavat korostavatkin, että vertaistyöhön ei pidä ryhtyä, kun oma kuntoutumisprosessi on vielä alkuvaiheessa. Ammatillinen työote vertaistyössäkin vaatii tekijältään kykyä reflektoida omaa toimintaansa ja ymmärtää omien rajojensa merkitys.

Ammatillistumisen lisäksi toinen tutkimustehtäväni liittyi vertaistyön leviämiseen julkisen sektorin mielenterveyskuntoutuksen piiriin. Tämä edellyttää ennen muuta palvelurakenteen ja siinä olevien hierarkioiden joustavuutta. Vertaisen ja ammatillisen asiantuntijuuden perustat ovat erilaiset. Voidaan sanoa, että näissä asiantuntijuuk-sissa on laatueroa, joka haastaa ammattiasiantuntijat astumaan ulos oman ammatti-ideologiansa turvallisesta suojasta. Heidän on kyettävä kohtaamaan vertaistyöntekijä tasavertaisena yhteistyökumppanina. (Hietala-Paalamaa ym. 2007, 113 -114.) Haastateltavat ovat huomanneet omassa työssään asenteiden muuttuneen ja yhteistyömahdollisuuksien parantuneen.

Haastateltava C:n kohdalla ammatillistuminen on johtanut uudelleen koulutukseen ja työhön kuntoutuksen ammatillisena. Haastateltava A on omasta mielestään siirtymävaiheessa oman ammatillisen roolinsa määrittelyssä. Hän pohtii olisiko valmis jo hyl-

käämään mielenterveyskuntoutujan roolin ja määrittelemään itsensä kouluttajaksi, ennen muuta ammatillisella työotteella toimivaksi vertaistyöntekijäksi. Haastateltava A on myös uudelleen koulutautunut kuntoutujavuosiensa aikana. Haastateltava B poh-tii puolestaan voiko työkyvyttömyyseläkkeellä olla työroolissa. Käytännössä hän on haastatelluista eniten yhteistyössä julkisen terveydenhuollon toimijoiden kanssa.

12.2 Ammatillinen vertaistyö – järjestöjen voimavara

Tutkimukseni heijastelee pitkälti Mielenterveyden keskusliiton kuntoutusajattelua. Tutkimukseni ei näin ollen ole yleistettävissä. On silti hyvä huomata, että Mielenterveyden keskusliitto on merkittävä toimijan Euroopan tasolla ja sillä on yli 22 000 jäsentä. Tutkimus koskee siis laajempaa yhteisöä, jossa aktiivisesti kehitetään vertaistyötä ja edistetään sen hyödyntämistä julkisen palvelujärjestelmän sisällä. (Mielenterveydenkeskusliitto 2009.)

Vertaistyön ammatillistumisesta on Mielenterveyden keskusliiton sisällä puhuttu jo joitakin vuosia. Tutkimusaiheenikin lähti liiton luottamustoimessa olleelta henkilöltä ja tein sen yhteistyössä ja työsuhteessa Mielenterveyden keskusliittoon. Kuntoutuksen ammattilaisista mm. Jari Koskisuu ja Outi Hietala- Paalasmaa ovat perehtyneet asiaan omista tutkimuksistaan ja heidän materiaalejaan hyödynsin. Koskisuu toimi myös minun kouluttajanani Trio-kuntoutuja-asiantuntijakoulutuksessa vuonna 2003. Teorianmuodostus vertaistyön ammatillistumisesta lienee kuitenkin kesken.

On merkillepantavaa, että me koulutetut vertaistyöntekijät olemme melko yksimielisiä vertaistyön ammatillistumiskehityksestä. Lähinnä järjestörintamalla vapaaehtoistyö on suuremmassa roolissa ja näkemyksiä vertaistyön luonteesta ei-ammattillisena kannatetaan.

Vertaistyön ammatillistumista on siis jossain määrin pohdittu aiemminkin. Ehkä minun tutkimukseni voi olla alaviite aiheesta vertaistyötä tehneen kokemana. Olen luonnollisesti varsin subjektiivinen mitä aiheeseen tulee. Tutkimus antoi kuitenkin minulle myös uutta ajattelemisen aihetta. Toivon, että opinnäytetyöni tekee sen myös lukijalleen. Vertaistyö sijoittuu mielestäni nyt laajempaan mielenterveyskuntoutuksen rakennemuutokseen. Ammatillistuminen voi olla vertaistyön ovi laajempaan hyötykäyttöön.

12.3 Tutkimuksen luotettavuus

Kuten olen aiemmin maininnut, tutkimukseni tulosten tulkintaan liittyy useita virhelähteitä. Reliaabelisuksella tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. Ajatuksena on, että tutkija pyrkii objektiiviseen totuuteen. Reliaabelius voidaan osoittaa, mikäli samaa henkilöä tutkittaessa eri kerroilla, eri menetelmillä tai eri tutkijoiden toimesta päädytään samaan tulokseen. Teemahaastattelu on kuitenkin vahvasti tilannesidonnainen ja sen tuottama tieto muuttuu ja elää ihmisen mukana. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 186) ehdottavatkin tutkimushaastattelun yhteydessä reliaabelius – käsitteestä luopumista. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 186; Hirsjärvi ym. 2007, 226.)

Validius tarkoittaa mittarin tai mittaustavan kykyä mitata juuri tutkittavaa asiaa. Sekä reliaabelius, että validius – käsitteet tulevat kvantitatiivisen tutkimustradition puolelta ja niiden soveltaminen laadulliseen tutkimukseen on ongelmallista. Validiuksista on tapana erottaa kaksi tyyppiä; ennustevalidius ja tutkimusasetelmavalidius. Ennustevalidius tarkoittaa sitä, että yhdestä tutkimuskerrasta kyetään ennustamaan myöhempien tutkimuskertojen tuloksia. Se on siis jonkinlainen todennäköisyyslausuma. Tutkimusasetelmavalidisuudesta voidaan erottaa neljä muotoa; tilastollinen, rakenne-, sisäinen ja ulkoinen validius. Näistä rakennevalidius on nimenomaan tutkimuksen kykyä heijastaa tutkittua ilmiötä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185 -188.)

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 185 -187) ehdottavat siis käsitteiden reliaabelius ja validius hylkäämistä, kun kyse on kvalitatiivisesta haastattelututkimuksesta. Tutkimuksen luotettavuutta on silti tutkijan arvioitava ja dokumentoinnissa otettava siihen kantaa. Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 190) teoksessa Bloor (1997) esittää triangulaation käyttöä tässä tutkimusmuodossa. Sillä tarkoitetaan haastattelemalla saatujen tietojen vertailua muista lähteistä kerättyyn tietoon. Tietty konsensus tiedossa voitaisiin näin saavuttaa ja katsoa haastattelussa saadun tiedon saaneet vahvistusta. Validiutta voidaan koettaa kvalitatiivisessa tutkimuksessa osoittaa myös arvioimalla haastateltavien uskottavuutta, tarkistamalla tietoja eri lähteistä ja viittaamalla dokumentoimisessa kirjallisuuteen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 188 -190.)

Minäkin koetin lisätä tutkimukseni luotettavuutta eri lähdeaineistoihin perehtymällä, mutta vertaistyö on, kuten mainittu, on vähän tutkittu ja dokumentoitu. Käytännössä omaa tutkimustani vahvistava lähdemateriaali on paljolti Mielenterveyden keskuslii-

ton julkaisuja tai luentomateriaaleja. Pysin kuitenkin sitomaan sen yleiseen ammatillisuustutkimukseen ja -teoriaan. Tutkimuksen luotettavuutta heikentää myös se tosiasia, että haastateltavia oli vain kolme. Tutkimustulokset rajoittuvat siis heidän näkemyksiinsä tutkimustehtävistä. Olisinkin tehnyt useampia teemahaastatteluja, mikäli se olisi aikataulullisesti ollut mahdollista.

12.4 Vertaistytön rajapinnoilla

Vertaistytö on käsitteenä vielä melko rajaamaton ja tehtävänimikkeitä on useita. Niiden selkiyttäminen tai yhdistäminen on varmasti tulevaisuuden haaste. Myös vertaistytön kuormittavuus on osin sen rajaamattomuudessa, ennustamattomuudessa ja toisaalta puhtaasta ihmisten välisen vuorovaikutuksen haasteellisuudessa. Vertaistytön arvo on kuitenkin yleisesti tunnustettu, vaikka esim. Raha-automaattiyhdistykseltä saadaan yhä vähemmän avustuksia ja kuntatalous on muutenkin lujilla. Vertaistytön ammatillistuminen on hiipien mielenterveyskuntoutukseen kehittynyt trendi.

Haastattelemani henkilöt nostivat esiin melko vaietun asian; vertaistuen antajakin on ihminen hyvässä ja pahassa. Pyyteetön auttaminen on toki ihanne, mutta realiteetit voivat olla toiset. Alkuinnostus saattaa hiipua, ”ylivertaisuus” astua kuvaan ja omat pätemisen tarpeet nousta pintaan. Työn arvo saatetaan myös mitata palkkapussin suuruudella. Ammatillistumiskehitystäkö kenties tämäkin?

Joskus entinen tai uusi ammattipätevyys voi hankaloittaa toimimista vertaistytössä. Työrooli ja ammatti-identiteetti ovat Suomessa vahvasti osa ihmisen persoonaa ja häntä itseään määrittäviä tekijöitä. Ammattistatus saattaa jäädä sairastumisen ja ehkä siitä seuranneen häpeän myötä. Surutyö on tehtävä ja suuntauduttava vertaistytöhön aivan noviisina. Kuntoutuskurssit valmentavat vertaistytöhön ja niissä korostetaan, että taaksepäin ei voi kuntoutua. On luovuttava, jotta elämään mahtuu uutta. Kuntoutumisprosessin vaiheesta riippuu henkilön mahdollisuus kääntyä omista kokemuksistaan ulospäin ja tukea toisia menneisyydestä huolimatta sekä sen avulla.

Vertaisen oletetaan usein ymmärtävän toista kuntoutujaa paremmin kuin vain ”kirjaviisautta” omaavien ammattilaisten. Ymmärrystä ei kuitenkaan voi ulottaa loputtomiin. Mielenterveydenhäiriöissä on usein negatiivisia oireita, jotka saattavat tulla vertaistytöntekijälle yllätyksenä. Työyhteisössä on oltava määritellyt pelisäännöt ja kuinka

hankalat tilanteet hoidetaan ja puretaan. Vertaisen ammatillisuus näkyy kykynä tunnistaa omat tuntemuksensa ja rajata asiakaskontakteissa keskustelua itseään ja muita läsnä olevia suojellen.

12.5 Opinnäytetyön matkassa

Opinnäytetyöni aihe tuntui minulle omimmalta. Oli myös selvää, että tekisin opinnäytetyöni yksin, sillä aihe koskettaa minua niin henkilökohtaisesti. Kuntoutuksen ohjauksen opintoni olen suunnannut kurssivalinnoin ja harjoitteluin mielenterveyskuntoutukseen ja alkusysäyksen siihen luonnollisesti antoi vertaistyö. Opinnäytetyöprosessini venyi jonkin verran suunnitellusta aikataulusta, mutta kiinnostukseni ja innostukseni aiheeseen säilyi vahvana koko ajan. Oli helppoa pohtia aihetta, joka on näiden lähes viiden vertaistyövuoteni aikana tullut tutuksi ja tärkeäksi.

Selkeästä tutkimusaiheesta huolimatta minun oli aluksi vaikea sijoittaa sitä kuntoutuksen ohjaajan ammatillisen kehittymisen kaareen. Tosiasia on, että kuntoutuksen ohjaajan kompetenssien valossa kokemusasiantuntijuus on tuntematon alue. Koen kuitenkin, että vertaistyö ja sen tutkiminen ovat itseni kohdalla vahvistaneet myös Terva-projektissa (2006) luotuja kuntoutuksen ohjaajan kompetensseja. Vertaistyössä korostuu asiakaslähtöisyys ja ohjausosaaminen. Vuorovaikutustaitoni ovat myös parantuneet ja moniammatillinen työskentely tullut tutuksi kuntoutuskurssityöryhmissä. (Ammattikorkeakoulusta terveydenhuoltoon 2006.) Opinnäytetyö itsessäänkin on tuonut mukanaan uusia osaamisalueita aina tiedonhankinnasta tutkimukseen ja sen raportointiin. Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt pitkäjänteisyyttäni ja antanut intoa jatkaa opintoja tulevaisuudessa.

12.6 Matka jatkuu

Ennen kaikkea tietenkin toivon, että opinnäytetyöni hyödyttää yhteistyötahoani Mielenterveyden keskusliittoa vertaistyön kehittämiseksi. Tutkimus voisi toimia yhtenä lähtökohdana laajemmalle vertaistyön määrittelylle. Sen hyöty voi olla vertaistyöntekijöiden näkemyksen tuominen keskustelun avaukseksi vertaistyön luonteesta tällä hetkellä. Haastattelujen valossa ja oman kokemukseni pohjalta vertaistyö laajenee tulevaisuudessa. Aihe on ajankohtainen ja lienee siis aika aloittaa aiheen kartoittaminen yleisemmin ja suurempien aineistojen avulla. Jatkotutkimusaiheeksi ehdottaisin myös

vertaistyön laadun ja vaikuttavuuden tutkimisen ja pyrkimyksen osoittaa niitä tieteen keinoin. Samalla voitaisiin selkiyttää vertaistyöntekijöiden nimikkeistöä.

Minulle itselleni tämä tutkimus oli sekä haaste, että mahdollisuus. Haasteeksi muodostui oma vertaistyöhistoriani ja sen mukanaan tuoma subjektiivisuus. Mahdollisuudeksi koen jonkinasteisen ”tilinteon” oman vertaistyöurani kanssa. Minun lienee nyt aika siirtyä eteenpäin; ammatillisesta vertaistyöstä ammattilaiseksi. Toivon saaneeni tältä matkalta eväitä tulevaisuuden työhöni. Toivon voivani säilyttää vertaistyössä korostuvan asiakaslähtöisen, asiakasta kunnioittavan ja tasavertaisen asennoitumisen vastaisuudessakin. Vertaistyö on merkinnyt minulle voimaantumista ja oman historian kanssa sinuksi tulemistä. Vertaistyökokemus on kenties pian taaksejäänyttä elämää, mutta se on ollut minulle vertaansa vailla!

13. LÄHTEET

Aarnio, O. (toim.) 2003. Pienet toimijat syrjäytymisen ehkäisyssä – välittäjäorganisaatiot ESR -toiminnan uutena elementtinä. Viitattu 29.12.08.
<http://www.mol.fi/esr/fi/yleiset/pienettoimijat.pdf>.

Eteläpelto, A., Collin, K. & Saarinen, J. (toim.) 2007. Työ, identiteetti ja oppiminen. Helsinki: WSOY.

Eteläpelto, A. & Vähäsantanen, K. 2006. Teoksessa Eteläpelto, A. & Onnismaa, J. Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Vantaa: Dark, 23-43.

Hietala-Paalamaa, O. 2007. Ammatillisuuden ja vapaaehtoisuuden välimaastossa.. Viitattu 12.1.2009. www.stkl.fi/aluetyonpaivat_HietalaP.pdf. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Hietala -Paalamaa, O., Narumo, R. & Yrttiahon, K. (toim.) 2007. Kuntoutuja, ammatillinen, vertainen. Mielenterveyskuntoutuksen kolme asiantuntijuutta. Trio-projektin arviointi- ja loppuraportti: Mielenterveyden keskusliitto.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja Kirjoita. 13., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hulmi, H. 2004. Ihminen, vertainen. Vantaa: Printway.

Hyväri, S. 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Nylund, M & Yeung, A. B. Vapaaehtoistoiminta-anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus, 214 -219.

Jantunen, E. 2008. Osalliseksi tuleminen – masentuneiden vertaistukea jäsentävä substansiivinen teoria. Lisensiaattitutkimus. Tampereen yliopisto, lääketieteellinen tiedekunta, hoitotieteen laitos.

Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: Ps-Kustannus, 76-78.

Kirjonen, J., Remes, P. & Eteläpelto, A. (toim.) 1997. Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.

Kokemus tiedoksi – projekti 2009. Viitattu 22.2.2009.
http://www.muotiala.fi/pdf/kokemus_tiedoksi.pdf

Koskisuus, J. 2004. Eri teitä perille. Helsinki: Edita Prima.

Koskisuus, J. & Narumo, R. 2004. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen mielen-terveyskuntoutuksessa. Kuntoutus 2004, 3. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Koskisuus, J. 2008. Kuntouttava työote mielenterveydessä, jaettu asiantuntijuus - op-
pisopimuskoulutuksen luentomateriaalit.

Kuuskoski, E. & Kittilä, R. 2008. Sosiaali- ja terveysjärjestöt – kuntoutusta lähellä
ihmisten arkea. Kuntoutus 2008, 4. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Käsi kädessä 2008 4, 46. Hyvän mielen hyötylehti. Helsinki: Oy MTKL Vireä Mieli
Ab.

Maschke, S. & Hesselgren, S. (toim.) 2007. Mielenterveyden keskusliiton kuntou-
tussyksikön kurssitoiminnan käsikirja. Uudistettu luonnos.

Mielenterveyden keskusliitto. Viitattu 30.10.08. <http://www.mtkl.fi>.

Revanssi 2007, 2. Helsinki: Mielenterveyden keskusliitto.

The National Association of Peer Specialists, NAPS 2008. Viitattu 3.2.2009.
<http://www.naops.org/index.html>

Nettiradio Mikaeli 2009. Siren, J. 1998. Kapasitan avulla comeback.
Viitattu 15.1.2009.

<http://mikaeli.mikkeli.amk.fi/mikaeli/arkisto/jarjestot/kapasita/kapas.htm>.

Parviainen, I.-M. 2009. Sähköpostiviesti 22.1.2009. vastaanottaja T. Puumalainen.
Mielenterveyden keskusliiton työntekijän tiedote vertaispankista opinnäytetyön kir-
joittajalle Jyväskylän ammattikorkeakoulussa.

Perttinä, P. 2006. Ammattikorkeakoulusta terveydenhuoltoon 2006. Koulutuksesta
valmistuvien ammatillinen osaaminen, keskeiset opinnot ja vähimmäisopintopisteet.
Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä. 2006:24.

Salo, M. 2006. Yhteinen ymmärrys ja avunanto mielenterveystyössä. Kohti seudullista
monien tuottajien palvelujärjestelmää. YYA-hankesuunnitelma.

Ståhlberg, O. 2007. Vertaisohjaajat mielenterveyskuntoutujien kuntoutumisvalmiuden
rakentajina. Tarinan kertojasta toiminnan kehittäjäksi. Opinnäytetyö. Diak- ammat-
korkeakoulu, sosiaaliala.

Suomen nimettömät alkoholistit 2007. AA:n synty. Viitattu 12.12.2007.
<http://www.aa.fi/synty.html>

Tukiasema.net 2009. Viitattu 16.2.2009 <http://www.tukiasema.net/>

Tukinet 2009. Kriisikeskus netissä. Viitattu 16.2.2009. [https://www.secure-
tukinet.net/](https://www.secure-tukinet.net/)

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä:
Tammi.

Vertaisohjaajien koulutuspäivät 2007. Vertaisneuvojan toimenkuva ja pienryhmätyöt.
3.-4.5.2007. Mielenterveyden keskusliitto, Helsinki.

Vertaistukipuhelinkoulutus. Muistiinpanot. 14.3.2008. Mielenterveyden keskusliitto,
Tietopalvelu Propelli, Kuopio.

LIITE 2. TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. TAUSTATIEDOT

1.1 Perus:

- ikä
- sukupuoli
- nykyinen/nykyiset toimesi tai työsi

1.2 Oletko nyt vt:ssä (vt. = vertaistyö)?

- millä nimikkeellä/-nimikkeillä

1.3 Vertaistyöhistoria: Oletko aiemmin ollut vt:ssä mutta et enää?

- millä nimikkeellä/-nimikkeillä toimit
- kuinka sinusta tuli vertaistyöntekijä
- kuinka kauan toimit
- miksi lopetit

2. VERTAISTYÖKOULUTUS

2.1 Oletko saanut koulutusta vt:hön?

2.3 Toimitko/oletko toiminut kouluttajana vt:hön pyrkiville?

- jos olet,
- mikä koulutus
- kuinka päädyit kouluttajaksi

3. VERTAISTYÖ

3.1 Vertaistyön merkitys?

3.2 Vertaistyön palkkaus, oletko tehnyt?

- palkatonta tai/ja palkallista vt.
- onko kohdallasi työ muuttunut vapaaehtoistyöstä palkalliseksi
- jos, muutos on tapahtunut, mikä siihen on mielestäsi vaikuttanut

3.3 Voiko mielestäsi kenestä tahansa mt. -kuntoutujasta tulla vertaistyöntekijä?

3.3 Koetko, että vertaistyössä on riskejä?

- työntekijän kannalta
- asiakkaan kannalta

3.4 Oletko ollut julkisuudessa vertaistyöntekijänä?

3.5 Vertaistyön laatu ja vaikuttavuus?

4. VERTAISTYÖN MUUTTUMINEN MT-KUNTOUTUKSESSA

4.1 Onko vt. mielestäsi muuttunut sinä aikana, jolta sinulla on kokemusta?

- jos on,
  - kuvaile muutosta
  - onko muutos mielestäsi ollut hyvä/huono asia, perustele
- jos ei ole,
  - onko se hyvä/huono asia, perustele

5. ONKO VERTAISTYÖ MIELESTÄSI AMMATILLISTUNUT?

- kyllä
  - perustele, miksi
  - miten se näkyy käytännössä
- ei
  - perustele

6. YHTEISTYÖ AMMATTIMAISEN MT-KUNTOUTUKSEN KANSSA

6.1 Oletko vertaistyöntekijänä tehnyt tai teet yhteistyötä ammattimaisen mt-kuntoutuksen toimijoiden kanssa?

- jos olet,
  - minkä tahon kanssa
  - kuinka päädyit tekemään sitä
  - asenteet, tasa-arvo
  - kuka maksoi palkan
- jos et ole, miksi, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet
  - olisitko halunnut tehdä

6.2 Vertaisasiantuntijuuden hyödyt/haitat ammattityön rinnalla?

- koetko, että vertaistyöntekijöillä on riittävästi valmiuksia toimia esim. julkisen sektorin palveluissa ammatillaisen rinnalla
- koetko, että vertaisasiantuntija on tarpeellinen toimija julkisella tai yksityis sektorilla, perustele

7. VISIO VT:N TULEVAISUUDESTA